

Nr 184.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ändrade bestämmelser rörande avgångsåldern för civila anställningshavare i statens tjänst, m. m.; given Stockholms slott den 30 mars 1951.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag, föreslå riksdagen att *dels* godkänna härvid fogade förslag till

1) förordning om ändrade bestämmelser rörande avgångsåldern för civila statstjänstemän, m. m.;

2) kungörelse om ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna den 30 juni 1947 (nr 418);

3) kungörelse om ändring i 1947 års familjepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna den 30 juni 1947 (nr 419);

4) kungörelse om ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för folkskolan den 30 juni 1947 (nr 420);

5) kungörelse om ändrad lydelse av 10 § och 13 § 2 mom. 1947 års familjepensionsreglemente för folkskolan den 30 juni 1947 (nr 421);

6) kungörelse om ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare den 30 juni 1947 (nr 422); samt

7) kungörelse om ändrad lydelse av 9 § och 12 § 2 mom. 1947 års familjepensionsreglemente för arbetare den 30 juni 1947 (nr 423);

dels ock bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

John Lingman.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I huvudsaklig överensstämmelse med ett av 1948 års pensionsålderskommitté i betänkande den 29 december 1950 framlagt förslag förordas i propositionen, att det nuvarande systemet med fasta pensionsåldersgränser ersättes med en anordning med pensioneringsperioder, omfattande ett, två eller tre år. Under pensioneringsperioden skall det i allmänhet vara befattningshavarens ensak att bestämma den närmare tidpunkten för sin avgång. Befattningshavarens rätt att avgå före pensioneringsperiodens övre gräns skall emellertid motsvaras av en möjlighet för vederbörande myndighet att tillse, att befattningshavarens tjänstgöring icke fortgår längre än att han kan på tillfredsställande sätt fullgöra sin tjänst.

De reguljära pensioneringsperioderna skola enligt propositionen vara tre till antalet och i princip omfatta

pensioneringsperiod I tiden från uppnådda 60 år till uppnådda 63 år,

pensioneringsperiod II tiden från uppnådda 63 år till uppnådda 65 år, och

pensioneringsperiod III tiden från uppnådda 65 år till uppnådda 66 år.

För de fall, då en lägre avgångsålder än 60 år är erforderlig, skall finnas en särskild *pensioneringsperiod IV*, omfattande den tid, som för varje särskilt fall bestämmes.

I propositionen föreslås, att angivna system nu skall vinna tillämpning beträffande civila anställningshavare i statens tjänst samt för befattningshavare underkastade pensionsreglementena för de högre kommunala skolorna och folkskolan. I fråga om de övriga befattningshavarkategorier, som omfattas av det statliga pensionsväsendet, avses förslag skola föreläggas 1952 års riksdag.

Förslag

till

förordning om ändrade bestämmelser rörande avgångsåldern för civila statstjänstemän, m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

I stället för vad i 6, 7 och 11 §§, 13 § 2 mom., 14 § 1 mom. och 19 § 1 mom. 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente den 30 juni 1947 (nr 416) stadgas skola för civila statstjänstemän gälla de i 2—7 §§ denna förordning meddelade bestämmelserna.

2 §.

(I stället för 6 § 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente.)

1 mom. Ordinarie innehavare av domarämbete, med undantag av vattenrättsingenjör, är skyldig att avgå från tjänsten, därest han

a) uppnått en levnadsålder, som med två år överstiger hans ålder vid ingången av den i 3 § omförmälda, för honom gällande pensioneringsperioden, eller ock under tillhoppa sex månader efter sistnämnda tidpunkt åtnjutit tjänstledighet av annan anledning än för fullgörande av offentligt uppdrag;

b) till följd av olycksfall i tjänsten befinnes för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst; eller

c) oavbrutet under två på varandra följande år åtnjutit tjänstledighet av annan anledning än för fullgörande av offentligt uppdrag samt befinnes till följd av sjukdom, vanförhet eller lyte i andra fall än under b) sägs eller till följd av nedsatt arbetsförmåga för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst.

2 mom. Annan ordinarie tjänsteman än i 1 mom. avses är skyldig att avgå från tjänsten, därest han

a) i fråga om tjänsteman, som tillsatts medelst fullmakt eller konstitutional, uppnått en levnadsålder, som motsvarar den övre gränsen av den i 3 § omförmälda, för honom gällande pensioneringsperioden;

b) till följd av olycksfall i tjänsten befinnes för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst; eller

c) till följd av sjukdom, vanförhet eller lyte i andra fall än under b) sägs eller till följd av nedsatt arbetsförmåga befinnes för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst.

Finner i fall, varom under b) och c) här ovan förmäles, den myndighet, som äger pröva frågan om tjänstemannens rätt att komma i åtnjutande

av pension, anledning antaga att tjänstemannen kan tjänstgöra i sådan annan befattning, till vilken han må vara pliktig att låta förflytta sig, skall frågan, huruvida förflyttning lämpligen bör ske, underställas Kungl. Maj:ts prövning eller, där prövningen av nämnda fråga enligt Kungl. Maj:ts beslut ankommer på myndigheten, av denna upptagas till avgörande.

Vad i detta moment stadgats skall icke föranleda inskränkning i den vidsträcktare avgångsskyldighet, som på grund av beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen må vara för viss tjänsteman gällande.

3 mom. Därest det ur tjänstesynpunkt finnes önskvärt, att tjänsteman, som avses i 2 mom., efter uppnåendet av den för honom gällande pensioneringsperiodens övre gräns tages i anspråk för fullgörande av arbetsuppgifter, som ålegat honom i hans senast innehavda befattning, må medgivande kunna lämnas honom att kvarstå i tjänst under ytterligare högst två år, dock allenast så länge han är fullt tjänstduglig. Fråga om dylikt medgivande prövas av Kungl. Maj:t.

4 mom. Befinnes i 2 mom. avsedd tjänsteman, som tillsatts medelst fullmakt eller konstitutorial och för vilken högst fem år återstå till uppnåendet av pensioneringsperiodens nedre gräns, urståndsatt att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänståligganden och är ej sådant fall för handen, varom i 2 mom. första stycket sägs, må Kungl. Maj:t förklara honom skyldig att avgå från tjänsten och entlediga honom.

Tjänsteman, som genom lagakraftätagande dom befunnits skyldig till förfarande, varå avsättning kunnat följa, men som jämlikt 5 kap. 5 § strafflagen förklarats fri från ansvar, må av Kungl. Maj:t jämväl i annat fall än i nästföregående stycke sägs förklaras skyldig att avgå samt entledigas.

5 mom. I 2 mom. avsedd, medelst fullmakt eller konstitutorial tillsatt tjänsteman, som uppnått den för honom gällande pensioneringsperiodens nedre gräns, må av den myndighet, som äger att från tjänsten avskeda, förklaras skyldig att avgå från tjänsten och entledigas, därest han befunnits icke kunna på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänståligganden eller hans bibehållande i tjänst på grund av arbetsuppgifternas särskilda art anses innebära risk för hans eller andras säkerhet eller hälsa. Detsamma skall gälla, därest tjänstemannens avgång finnes önskvärd i samband med genomförande av omorganisation, berörande hans tjänsteställe, eller rationalisering av arbetsförhållandena därstädes.

6 mom. Icke-ordinarie tjänsteman må ej bibehållas i sin befattning, därest han

a) uppnått en levnadsålder, som motsvarar den övre gränsen av den i 3 § omnämnda, för honom gällande pensioneringsperioden, Kungl. Maj:t obetaget att i fall, som avses i 3 mom., medgiva bibehållande i befattningen ytterligare högst två år, dock allenast så länge han är fullt tjänstduglig;

b) till följd av olycksfall i tjänsten befinnes för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst; eller

c) till följd av sjukdom, vanförhet eller lyte i andra fall än under b) sägs

eller till följd av nedsatt arbetsförmåga befinnes för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst.

I fall, varom under b) eller c) här ovan förmäles, skall bestämmelsen i 2 mom. andra stycket äga motsvarande tillämpning.

3 §.

(I stället för 7 § 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente.)

För ordinarie befattning, som tillsättes medelst fullmakt eller konstitutorial, så ock för icke-ordinarie befattning med undantag av befattningarna såsom chef för bank- och fondinspektionen eller sparbanksinspektionen skall gälla den pensioneringsperiod, som av Kungl. Maj:t för befattningen fastställts.

Har ordinarie tjänsteman utan något sitt förvållande förflyttats till tjänst, för vilken gäller annan pensioneringsperiod än den för hans tidigare tjänst stadgade, skall dock den nya pensioneringsperioden icke tillämpas å honom, såframt han icke inom viss, av Kungl. Maj:t bestämd tid anmäler sin önskan om tillämpning beträffande honom av pensioneringsperioden för den nya tjänsten.

Pensioneringsperioderna omfatta

pensioneringsperiod I tiden från utgången av den kalendermånad, varunder tjänstemannen uppnår 60 års ålder, till utgången av den kalendermånad, varunder han uppnår 63 års ålder,

pensioneringsperiod II tiden från utgången av den kalendermånad, varunder tjänstemannen uppnår 63 års ålder, till utgången av den kalendermånad, varunder han uppnår 65 års ålder,

pensioneringsperiod III tiden från utgången av den kalendermånad, varunder tjänstemannen uppnår 65 års ålder, till utgången av den kalendermånad, varunder han uppnår 66 års ålder, samt

pensioneringsperiod IV den tid, som för varje särskilt fall blivit bestämd.

4 §.

(I stället för 11 § 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente.)

1 mom. Rätt att vid avgång från tjänsten komma i åtnjutande av tjänstepension tillkommer tjänsteman, som avses i 3 avd. 1 kap. 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente,

a) därest han avgår efter den för honom gällande pensioneringsperiodens inträde och sådant fall som under b) eller c) sägs icke föreligger (*ålderspension*);

b) i fall som avses i 2 § 1 mom. b), 2 § 2 mom. första stycket b) eller 2 § 6 mom. första stycket b) (*invalidpension*); samt

c) i fall som avses i 2 § 1 mom. c), 2 § 2 mom. första stycket c) eller 2 § 6 mom. första stycket c), så ock där tjänsteman med tillämpning av bestämmelserna i 2 § 4 mom. förklarats skyldig att avgå (*sjukpension*).

Härvid iakttages dock

a) att tjänsteman icke må komma i åtnjutande av invalid- eller sjukpension, därest han i den ordning, varom i 2 § 2 mom. andra stycket förmåles, prövats lämpligen böra förflyttas till annan befattning; samt

b) att ordinarie tjänsteman, som med frånträdande av tjänstens utövan- de innehar icke-ordinarie befattning, ej må, därest båda befattningarna äro förenade med tjänstepensionsrätt enligt nämnda reglemente, komma i åtnjutande av tjänstepension vid avgång allenast från den icke-ordinarie befattningen och ej heller vid samtidig avgång från båda tjänsterna bekomma mer än en pension.

2 mom. Befattningshavare, som tidigast fem år före uppnåendet av pensioneringsperiodens nedre gräns frivilligt avgår ur tjänst, må kunna av Kungl. Maj:t medgivas rätt att därvid komma i åtnjutande av tjänstepension (*förtidspension*), därest avgången finnes icke vara stridande mot statens intressen och under förutsättning tillika att han innehar minst det antal tjänst- år, som erfordras för erhållande av hel pension.

Vid tjänstårsberäkning för det ändamål, som i första stycket avses, skola tjänståren beräknas utan iakttagande av föreskrifterna i 15 § 1 mom. andra och tredje styckena 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente eller de motsvarande föreskrifter, som må gälla på grund av stadgandet i 15 § 2 mom. samma reglemente.

Genom fullmakt tillsatt tjänsteman, som är innehavare av förtroendesyssla enligt § 35 regeringsformen, må ock av Kungl. Maj:t kunna medgivas rätt att komma i åtnjutande av förtidspension, därest tjänstemannen entledigas utan att han själv därom uttryckt önskan och utan att skyldighet att avgå från tjänsten föreligger på grund av i denna förordning meddelade bestämmelser.

5 §.

(I stället för 13 § 2 mom. 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente.)

Har för ordinarie tjänst ändring skett beträffande pensioneringsperiod, tjänstepensionsunderlag eller för hel pension erforderligt antal tjänstår, varom förmåles i 16 § 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente (tjänst- ålder), må grundbeloppet av tjänstepension för den som omedelbart före ändringen innehade tjänsten icke understiga det belopp, vartill det skulle hava beräknats, därest ändringen icke ägt rum och, i fall där för tjänsten föreskrivits lägre pensioneringsperiod, såsom tjänstår fått tillgodoräknas den tid, som utgör skillnaden mellan de båda pensioneringsperiodernas övre gränser. Såsom villkor för åtnjutande av den sist avsedda förmånen skall dock vid bestämmande av ålderspension gälla, att tjänstemannen kvarstått i sin tjänst intill utgången av den senast för tjänsten föreskrivna pensionerings- perioden.

Vad sålunda stadgats skall äga motsvarande tillämpning beträffande ordinarie tjänsteman, som utan något sitt förvållande förflyttats till annan tjänst.

6 §.

(I stället för 14 § 1 mom. 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente.)

Såsom tjänstepensionsunderlag skall vid bestämmandet av tjänstepension för tiden intill den månad, varunder pensionstagaren uppnår 67 års ålder, tillämpas det belopp (*begynnelseunderlag*), som enligt 14 § 2 eller 3 mom. 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente gäller för den befattning från vilken avgången sker, samt för tiden därefter det belopp (*slutunderlag*), som erhålles genom minskning av begynnelseunderlaget med 792 kronor, såframt ej Kungl. Maj:t i särskilt fall förordnar om lägre avdrag.

Har den tjänst, från vilken avgången äger rum, innehafts under kortare tid före pensioneringsperiodens utgång än tre år, må dock, där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, vid bestämmandet av ålders- eller förtidspension icke tillämpas högre begynnelse- eller slutunderlag än som motsvarar en tredjedel av sammanlagda beloppet av de högsta begynnelse- respektive slutunderlag, vilka må hava varit för tjänstemannen gällande under vart och ett av de närmast före avgången förflutna, före pensioneringsperiodens utgång infallande tre åren på grund av därunder innehavd, med tjänstepensionsrätt förenad anställning.

7 §.

(I stället för 19 § 1 mom. 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente.)

Grundbeloppet av *förtidspension*, varom förmåles i 4 § 2 mom. första stycket, bestämmes enligt de i 16 § 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente angivna grunderna men skall för tiden intill ingången av den för tjänstemannen gällande pensioneringsperioden vara minskat med $\frac{1}{100}$ eller, där för hel pension erfordras 25 tjänstår, $\frac{1}{100}$ för varje full eller påbörjad fjärdedel av år, som vid avgångstillfället återstått till nämnda tidpunkt.

8 §.

Beträffande civila statstjänstemän skall vad i 13 § 3 mom. andra stycket 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente stadgas i fråga om pensionsålder i stället avse pensioneringsperiod samt vad i 15 § 1 mom. första stycket ävensom 17 och 18 §§ samma reglemente stadgas i fråga om pensionsålderns inträde i stället avse pensioneringsperiodens utgång.

9 §.

I stället för de i 32 § 1 mom. 1., 2 mom. 1. första stycket och 3 mom. 2. 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente meddelade föreskrifterna rörande pensionsålderns inträde skall gälla följande.

Pensioneringsperioden omfattar tiden från utgången av det kalenderhalvår, varunder tjänstemannen uppnått den levnadsålder som motsvarar den för tjänsten gällande pensioneringsperiodens nedre gräns, till utgången av det kalenderhalvår, varunder han uppnått den levnadsålder som motsvarar samma periods övre gräns.

Avgång under pensioneringsperioden må äga rum endast vid utgången av kalenderhalvår, därest icke avgången påkallas av nedsatt arbetsförmåga eller den myndighet, som äger att från tjänsten entlediga, eljest finner skäl medgiva att avgången sker under kalenderhalvåret.

10 §.

Beträffande familjepension åt efterlevande till civil statstjänsteman skall vad i 8 § 2 mom. och 3 mom. andra stycket samt 15 § 2 mom. första och andra styckena 1947 års allmänna familjepensionsreglemente den 30 juni 1947 (nr 417) stadgas i fråga om pensionsålder eller pensionsålderns inträde i stället avse pensioneringsperiod respektive pensioneringsperiodens inträde samt vad i 10 § första stycket under c) samma reglemente stadgas i fråga om pensionsålderns inträde i stället avse pensioneringsperiodens utgång. Därjämte skall i fråga om sådan pension i stället för vad i 13 § 1 mom. andra stycket under e) nämnda reglemente stadgas gälla, att såsom pensioneringsperiod skall räknas tiden från utgången av den kalendermånad, varunder befattningshavaren uppnått eller skulle hava uppnått 65 års ålder, till utgången av den kalendermånad, varunder han uppnått eller skulle hava uppnått 66 års ålder.

11 §.

Hänvisning till sådant stadgande i 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente eller 1947 års allmänna familjepensionsreglemente, som ersatts med bestämmelse i denna förordning, skall beträffande civila statstjänstemän eller familjepension åt efterlevande till civila statstjänstemän avse sistnämnda bestämmelse.

Denna förordning träder i kraft den 20 juni 1951, då 32 § 2 mom. 1. andra stycket 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente upphör att gälla.

F ö r s l a g

till

kungörelse om ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna den 30 juni 1947 (nr 418).

Härigenom förordnas, att 2, 5, 6 och 9 §§, 11 § 2 mom., 12 § 1 mom., 13 § 1 mom. samt 15—17 §§ 1947 års tjänstepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna den 30 juni 1947¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

2 §.

Där ordinarie lärare utan något sitt förvällande förflyttas till befattning, som avses i 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente eller 1947 års tjänstepensionsreglemente för folkskolan, skall i fråga om pensionerings-

¹ Senaste lydelse av 9 §, se 1949: 257.

period, tjänstepensions grundbelopp och tjänstelivräntas belopp hänsyn tas till de för den tidigare innehavda befattningen gällande bestämmelserna på sätt och i den omfattning, som angivas i 7 § 1 mom., 13 § 2 mom., 25 § 2 mom. 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente respektive 5 § 2 mom., 10 § 2 mom. och 19 § 2 mom. 1947 års tjänstepensionsreglemente för folkskolan.

5 §.

1 mom. Ordinarie lärare — — — därest han

a) uppnått en levnadsålder, som motsvarar den övre gränsen av den i 6 § omförmälda, för honom gällande pensioneringsperioden;

b) till följd — — — sin befattning.

Finner i — — — Kungl. Maj:ts prövning.

2 mom. Därest det ur tjänstesynpunkt finnes önskvärt, att ordinarie lärare efter uppnåendet av den för honom gällande pensioneringsperiodens övre gräns tages i anspråk för fullgörande av arbetsuppgifter, som ålegat honom i hans senast innehavda befattning, må medgivande kunna lämnas honom att kvarstå i tjänst under ytterligare högst två år, dock allenast så länge han är fullt tjänstduglig. Fråga om dylikt medgivande prövas av Kungl. Maj:t.

3 mom. Befinnes ordinarie lärare, för vilken högst fem år återstå till uppnåendet av pensioneringsperiodens nedre gräns, urståndsatt att på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänståligganden, och är ej sådant fall för handen, varom i 1 mom. första stycket sägs, må Kungl. Maj:t förklara honom skyldig att avgå från befattningen och entlediga honom.

Lärare, som — — — samt entledigas.

4 mom. Ordinarie lärare, som uppnått den för honom gällande pensioneringsperiodens nedre gräns, må av den myndighet, som äger att från tjänsten avskeda, förklaras skyldig att avgå från tjänsten och entledigas, därest han befunnits icke kunna på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänståligganden eller hans bibehållande i tjänst på grund av arbetsuppgifternas särskilda art anses innebära risk för hans eller andras säkerhet eller hälsa. Detsamma skall gälla, därest hans avgång finnes önskvärd i samband med genomförande av omorganisation, berörande hans tjänsteställe, eller rationalisering av arbetsförhållandena därstädes.

5 mom. Extra ordinarie — — — därest han

a) uppnått en levnadsålder, som motsvarar den övre gränsen av den i 6 § omförmälda, för honom gällande pensioneringsperioden, Kungl. Maj:t obetaget att i fall, som avses i 2 mom., medgiva bibehållande i befattningen ytterligare högst två år, dock allenast så länge han är fullt tjänstduglig;

b) till följd — — — sin befattning.

I fall — — — motsvarande tillämpning.

6 §.

För lärarbefattning, som avses i detta reglemente, gäller den pensioneringsperiod, som av Kungl. Maj:t för befattningen fastställts. Avgång under pensioneringsperioden må äga rum endast vid utgången av kalender-

halvår, därest icke avgången påkallas av nedsatt arbetsförmåga eller den myndighet, som äger att från befattningen avskeda, eljest finner skäl medgiva att avgången sker under kalenderhalvåret.

Pensioneringsperioderna omfatta

pensioneringsperiod I tiden från utgången av det kalenderhalvår, varunder läraren uppnår 60 års ålder, till utgången av det kalenderhalvår, varunder han uppnår 63 års ålder,

pensioneringsperiod II tiden från utgången av det kalenderhalvår, varunder läraren uppnår 63 års ålder, till utgången av det kalenderhalvår, varunder han uppnår 65 års ålder,

pensioneringsperiod III tiden från utgången av det kalenderhalvår, varunder läraren uppnår 65 års ålder, till utgången av det kalenderhalvår, varunder han uppnår 66 års ålder, samt

pensioneringsperiod IV den tid, som för varje särskilt fall blivit bestämd.

9 §.

1 mom. Rätt att — — — avsedd lärare,

a) därest han avgår efter den för honom gällande pensioneringsperiodens inträde och sådant fall som under b) eller c) sägs icke föreligger (*ålderspension*);

b) i fall — — — avgå (*sjukpension*).

Härvid iakttages — — — *en pension.*

2 mom. Lärare, som tidigast fem år före uppnåendet av pensioneringsperiodens nedre gräns frivilligt avgår från sin befattning, må kunna av Kungl. Maj:t medgivas rätt att därvid komma i åtnjutande av tjänstepension (*förtidspension*), därest avgången finnes icke vara stridande mot det allmännas intresse och under förutsättning tillika, att han innehar minst 30 tjänstår.

11 §.

2 mom. Har för ordinarie lärarbefattning ändring skett beträffande pensioneringsperiod, tjänstepensionsunderlag eller för hel pension erforderligt antal tjänstår, varom förmåles i 14 § (tjänstålder), må grundbeloppet av tjänstepension för den som omedelbart före ändringen innehade befattningen likväl icke understiga det belopp, vartill det skulle hava beräknats, därest ändringen icke ägt rum och, i fall där för tjänsten föreskrivits lägre pensioneringsperiod, såsom tjänstår fått tillgodoräknas den tid, som utgör skillnaden mellan de båda pensioneringsperiodernas övre gränser. Såsom villkor för åtnjutande av sist avsedda förmån skall dock vid bestämmande av ålderspension gälla, att läraren kvarstått i sin tjänst intill utgången av den senast för tjänsten föreskrivna pensioneringsperioden.

Vad sålunda — — — avsedd befattning.

I fråga — — — *mom. stadgas.*

12 §.

1 mom. Såsom *tjänstepensionsunderlag* — — — lägre avdrag.

Har den befattning, från vilken avgången äger rum, innehafts under kortare tid före pensioneringsperiodens utgång än tre år, må dock, där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, vid bestämmandet av ålders- respektive förtidspension icke tillämpas högre begynnelse- eller slutunderlag än som motsvarar en tredjedel av sammanlagda beloppet av de högsta begynnelse- respektive slutunderlag, vilka må hava varit för läraren gällande under vart och ett av de närmast före avgången förflutna, före pensioneringsperiodens utgång infallande tre åren på grund av därunder innehavd, med pensionsrätt förenad anställning.

13 §.

1 mom. Såsom *tjänstår* må tillgodoräknas tid före pensioneringsperiodens utgång, under vilken lärare varit underkastad detta reglemente.

Vid tjänstårsberäkningen — — — å lönen.

Av tid — — — mot nedsättningen.

15 §.

Grundbeloppet av *invalidpension* motsvarar det för läraren gällande begynnelse- respektive slutunderlaget. Beträffande lärare, som avgår efter pensioneringsperiodens utgång, skall likväl grundbeloppet bestämmas enligt de i 14 § angivna grunderna.

16 §.

Grundbeloppet av *sjukpension* bestämmas enligt de i 14 § angivna grunderna. Grundbeloppet skall dock utgöra lägst 75 procent av begynnelse- respektive slutunderlaget, i den mån beloppet icke härigenom överstiger grundbeloppet av den ålderspension, som skulle hava tillkommit läraren, därest han under oförändrade förhållanden kvarstått i sin befattning till pensioneringsperiodens utgång.

17 §.

Grundbeloppet av *förtidspension* motsvarar det för läraren gällande begynnelse- respektive slutunderlaget men skall för tiden intill ingången av pensioneringsperioden vara minskat med $\frac{1}{100}$ för varje full eller påbörjad fjärdedel av år, som vid avgångstillfället återstått till nämnda tidpunkt.

Denna kungörelse träder i kraft den 20 juni 1951.

F ö r s l a g

till

kungörelse om ändring i 1947 års familjepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna den 30 juni 1947 (nr 419).

Härigenom förordnas, att 8 § 2 mom., 10 §, 12 § 1 mom. och 14 § 2 mom. 1947 års familjepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna den 30 juni 1947¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

8 §.

2 mom. Har för ordinarie lärarbefattning ändring skett beträffande pensioneringsperiod, familjepensionsunderlag eller för hel tjänstepension erforderligt antal tjänstår, må familjepensionstalet i fråga om den som omedelbart före ändringen innehade befattningen likväl icke understiga det belopp, vartill det skulle hava beräknats, därest ändringen icke ägt rum.

Vad sålunda — — — förenad befattning.

I fråga — — — mom. stadgas.

10 §.

Såsom *tjänstår* — — — under a); samt

c) tid, som från dödsfallet eller avgången från befattningen må hava återstått till pensioneringsperiodens utgång.

12 §.

1 mom. Beträffande familjepension — — — motsvarande tillämpning.

Härvid skall — — — tjänstår; samt

b) att såsom pensioneringsperiod skall räknas tiden från utgången av det kalenderhalvår, varunder befattningshavaren uppnått eller skulle hava uppnått 65 års ålder, till utgången av det kalenderhalvår, varunder han uppnått eller skulle hava uppnått 66 års ålder.

14 §.

2 mom. Familjepensionstalet för livränta bestämmes, där ej annat förordas av vad här nedan stadgas, till ett belopp motsvarande så stor del av det för läraren senast gällande familjepensionsunderlaget, som antalet vid avgången uppnådda fulla eller påbörjade fjärdedels tjänstår av det slag, varom i 10 § a) och b) förmåles, utgör av 120 eller — där vid avgången uppnådda tjänstår, utökade med tid, som från avgången må hava återstått till pensioneringsperiodens inträde, uppgå till mer än 120 fulla eller påbörjade fjärdedels tjänstår — av det större tal, som uppkommer genom berörda utökning.

¹ Senaste lydelse av 10 § och 12 § 1 mom., se 1948:592.

I fråga om beräkning av tjänstår samt tid för pensioneringsperiodens inträde för ordinarie lärare, vilken tillika är rektor, skola härvid stadgandena i 12 § 1 mom. andra stycket lända till efterrättelse.

Vid beräkning — — — två tredjedelar.

I övrigt — — — motsvarande tillämpning.

Denna kungörelse träder i kraft den 20 juni 1951.

Förslag

till

kungörelse om ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för folkskolan den 30 juni 1947 (nr 420).

Härigenom förordnas, att 4, 5 och 8 §§, 11 § 1 mom., 12 § 1 mom. samt 14—16 §§ 1947 års tjänstepensionsreglemente för folkskolan den 30 juni 1947¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

4 §.

1 mom. Såframt ej — — — därest han

a) uppnått en levnadsålder, som motsvarar den övre gränsen av den i 5 § omnämnda, för honom gällande pensioneringsperioden;

b) till följd — — — sin befattning.

Finner i — — — skolöverstyrelsens prövning.

2 mom. Därest det ur tjänstesynpunkt finnes önskvärt, att ordinarie befattningshavare efter uppnåendet av den för honom gällande pensioneringsperiodens övre gräns tages i anspråk för fullgörande av arbetsuppgifter, som ålegat honom i hans senast innehavda befattning, må medgivande kunna lämnas honom att kvarstå i tjänst under ytterligare högst två år, dock allenast så länge han är fullt tjänstduglig. Fråga om dylikt medgivande prövas av Kungl. Maj:t. Vad nu stadgats skall äga motsvarande tillämpning i fråga om bibehållande i tjänst av extra ordinarie befattningshavare efter utgången av pensioneringsperioden.

3 mom. Befinnes ordinarie befattningshavare, för vilken högst fem år återstå till uppnåendet av pensioneringsperiodens nedre gräns, urståndsatt att på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänståligganden och är ej sådant fall för handen, varom i 1 mom. första stycket sägs, må Kungl. Maj:t förklara honom skyldig att avgå och entlediga honom.

Befattningshavare, som — — — samt entledigas.

4 mom. Ordinarie befattningshavare, som uppnått den för honom gällande pensioneringsperiodens nedre gräns, må av den myndighet, som äger att från tjänsten avskeda, förklaras skyldig att avgå från tjänsten och entledigas, därest han befunnits icke kunna på tillfredsställande sätt fullgöra

¹ Senaste lydelse av 8 §, se 1949:259.

sina tjänståligganden eller hans bibehållande i tjänst på grund av arbetsuppgifternas särskilda art anses innebära risk för hans eller andras säkerhet eller hälsa. Detsamma skall gälla, därest hans avgång finnes önskvärd i samband med genomförande av omorganisation, berörande hans tjänsteställe, eller rationalisering av arbetsförhållandena därstädes.

5 §.

För befattning, som avses i detta reglemente, gäller den pensioneringsperiod, som av Kungl. Maj:t för befattningen fastställts. Avgång under pensioneringsperioden må äga rum endast vid utgången av redovisningsår, därest icke avgången påkallas av nedsatt arbetsförmåga eller den myndighet, som äger att från befattningen entlediga, eljest finner skäl medgiva att avgången sker under redovisningsåret.

Har ordinarie befattningshavare utan något sitt förvållande förflyttats till befattning, för vilken gäller annan pensioneringsperiod än den för hans tidigare befattning stadgade, skall dock den nya pensioneringsperioden icke tillämpas å honom, såframt han icke inom viss, av Kungl. Maj:t bestämd tid anmäler sin önskan om tillämpning beträffande honom av pensioneringsperioden för den nya befattningen.

Pensioneringsperioderna omfatta

pensioneringsperiod I tiden från utgången av det redovisningsår, varunder befattningshavaren uppnår 60 års ålder, till utgången av det redovisningsår, varunder han uppnår 63 års ålder,

pensioneringsperiod II tiden från utgången av det redovisningsår, varunder befattningshavaren uppnår 63 års ålder, till utgången av det redovisningsår, varunder han uppnår 65 års ålder,

pensioneringsperiod III tiden från utgången av det redovisningsår, varunder befattningshavaren uppnår 65 års ålder, till utgången av det redovisningsår, varunder han uppnår 66 års ålder, samt

pensioneringsperiod IV den tid, som för varje särskilt fall blivit bestämd.

8 §.

1 mom. Rätt att — — — avsedd befattningshavare,

a) därest han avgår efter den för honom gällande pensioneringsperiodens inträde och sådant fall som under b) eller c) sägs icke föreligger (*ålderspension*);

b) i fall — — — avgå (*sjukpension*).

Härvid iakttages — — — *en pension*.

2 mom. Befattningshavare, som tidigast fem år före uppnåendet av pensioneringsperiodens nedre gräns frivilligt avgår från sin befattning, må kunna av Kungl. Maj:t medgivas rätt att därvid komma i åtnjutande av tjänstepension (*förtidspension*), därest avgången finnes icke vara stridande mot det allmännas intresse och under förutsättning tillika, att han innehar minst 30 tjänstår.

11 §.

1 mom. Såsom *tjänstepensionsunderlag* — — — lägre avdrag.

Har den befattning, från vilken avgången äger rum, innehafts under kortare tid före pensioneringsperiodens utgång än tre år, må dock, därest ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, vid bestämmandet av ålders- eller förtidspension icke tillämpas högre begynnelse- eller slutunderlag än som motsvarar en tredjedel av sammanlagda beloppet av de högsta begynnelse- respektive slutunderlag, vilka må hava varit för befattningshavaren gällande under vart och ett av de närmast före avgången förflutna, före pensioneringsperiodens utgång infallande tre åren på grund av därunder innehavd, med tjänstepensionsrätt förenad anställning.

I fråga om ålders- eller förtidspension för distriktsöverlärare må, där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, ej tillämpas högre begynnelse- eller slutunderlag än som motsvarar medeltalet för år räknat av de högsta begynnelse- respektive slutunderlag, som varit för honom gällande under vart och ett av de senaste tre åren före pensioneringsperiodens utgång eller dess förinnan inträffande avgång ur tjänst.

12 §.

1 mom. Såsom *tjänstår* må tillgodoräknas tid före pensioneringsperiodens utgång, under vilken befattningshavare varit underkastad detta reglemente.

Vid tjänstårsberäkningen — — — å lönen.

14 §.

Grundbeloppet av *invalidpension* motsvarar det för befattningshavaren gällande begynnelse- respektive slutunderlaget. Beträffande befattningshavare, som avgår efter pensioneringsperiodens utgång, skall likväl grundbeloppet bestämmas enligt de i 13 § angivna grunderna.

15 §.

Grundbeloppet av *sjukpension* bestämmas enligt de i 13 § angivna grunderna. Grundbeloppet skall dock utgöra lägst 75 procent av begynnelse- respektive slutunderlaget i den mån beloppet icke härigenom överstiger grundbeloppet av den ålderspension, som skulle hava tillkommit befattningshavaren, därest han under oförändrade förhållanden kvarstått i sin befattning till pensioneringsperiodens utgång.

16 §.

Grundbeloppet av *förtidspension* motsvarar det för befattningshavaren gällande begynnelse- respektive slutunderlaget men skall för tiden intill ingången av pensioneringsperioden vara minskat med $\frac{1}{100}$ för varje full eller påbörjad fjärdedel av år, som vid avgångstillfället återstått till nämnda tidpunkt.

Denna kungörelse träder i kraft den 20 juni 1951.

Förslag
till
**kungörelse om ändrad lydelse av 10 § och 13 § 2 mom. 1947 års
familjepensionsreglemente för folkskolan den 30 juni 1947
(nr 421).**

Härigenom förordnas, att 10 § och 13 § 2 mom. 1947 års familjepensionsreglemente för folkskolan den 30 juni 1947 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

10 §.

Såsom tjänstår — — — under a); samt
c) tid, som från dödsfallet eller avgången från befattningen må hava återstått till pensioneringsperiodens utgång.

13 §.

2 mom. Familjepensionstalet för livränta bestämmes, där ej annat förordas av vad här nedan stadgas, till ett belopp motsvarande så stor del av det för befattningshavaren senast gällande familjepensionunderlaget, som antalet vid avgången uppnådda fulla eller påbörjade fjärdedels tjänstår av det slag, varom i 10 § a) och b) förmåles, utgör av 120 eller — där vid avgången uppnådda tjänstår, utökade med tid som från avgången må hava återstått till pensioneringsperiodens inträde, uppgå till mer än 120 fulla eller påbörjade fjärdedels tjänstår — av det större tal, som uppkommer genom berörda utökning.

Vid beräkning — — — två tredjedelar.

I övrigt — — — motsvarande tillämpning.

Denna kungörelse träder i kraft den 20 juni 1951.

Förslag

till

kungörelse om ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare den 30 juni 1947 (nr 422).

Härigenom förordnas, att 1 § 1 mom., 4 § 2 mom., 6 och 7 §§, 12 § 1 och 3 mom. samt 14 och 15 §§ 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare den 30 juni 1947¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

1 §.

1 mom. Detta reglemente — — — och förvärvskälla.

Såsom förutsättning — — — anställningen gäller en arbetstid av normal omfattning;

c) att arbetaren uppnått en levnadsålder av minst 21 och högst 63 år; samt

d) att arbetaren — — — vilken gäller en arbetstid av normal omfattning.

Vid tillämpning — — — föregående arbetsgivaren.

Vad i — — — äga tillämpning.

4 §.

2 mom. Arbetare må ej vinna uppflyttning till högre pensionsgrupp, då mindre än tre år återstå till tiden för utgången av den i 7 § angivna pensioneringsperioden.

Där arbetare — — — förstnämnda pensionsgrupp.

6 §.

Rätt att — — — därest han

a) avgår från anställningen efter den i 7 § angivna pensioneringsperiodens inträde och sådant fall som under b) eller c) sägs icke föreligger (*ålderspension*);

b) till följd — — — förvärvskälla (*sjukpension*).

I fråga — — — föregående arbetsgivaren.

7 §.

Pensioneringsperioden omfattar tiden från utgången av den kalendermånad, under vilken arbetaren uppnår 60 års ålder, till utgången av den kalendermånad, under vilken han uppnår 63 års ålder.

12 §.

1 mom. Såsom *tjänstår* må tillgodoräknas sådan tid före pensioneringsperiodens utgång, under vilken arbetaren varit underkastad detta reglemente. Vid tjänstårsberäkningen skall dock avdrag göras för tid, räknad efter kalendervecka, under vilken arbetaren av annan anledning än ledighet för offentligt uppdrag eller militärtjänstgöring icke varit berättigad åtnjuta någon avlöning.

¹ Senaste lydelse av 6 §, se 1949:261.

² Bihang till riksdagens protokoll 1951. 1 saml. Nr 184.

3 mom. I fråga — — — skall gälla,

a) att såsom tjänstär må tillgodoräknas två tredjedelar av tid, under vilken arbetare efter uppnådd ålder av 18 år men före pensioneringsperiodens utgång i statens tjänst innehaft sådan anställning, vilken utgjort hans huvudsakliga sysselsättning och förvärvskälla, dock att på prövning av den myndighet, som har att fastställa pensionen, skall bero huruvida och i vad mån reduktion bör vidtagas vid tillgodoräkning av anställningstid, varunder för arbetaren ej gällt en arbetstid av normal omfattning; samt

b) att på — — — föregående arbetsgivaren.

14 §.

Grundbeloppet av *invalidpension* motsvarar det för arbetaren gällande begynnelse- respektive slutunderlaget. Beträffande arbetare, vars anställning upphör efter pensioneringsperiodens utgång, skall likväl grundbeloppet bestämmas enligt de i 13 § angivna grunderna.

15 §.

Grundbeloppet av *sjukpension* bestämmas enligt de i 13 § angivna grunderna. Grundbeloppet skall dock utgöra lägst 75 procent av begynnelse- respektive slutunderlaget, i den mån beloppet icke härigenom överstiger grundbeloppet av den ålderspension, som skulle hava tillkommit arbetaren, därest han med oförändrat pensionsunderlag kvarstått i sin anställning till pensioneringsperiodens utgång. I fråga om säsongarbetare skall därvid anställningen beräknas hava för tiden intill pensioneringsperiodens utgång haft samma omfattning, som varit i medeltal för arbetaren gällande under de fem senast förflutna kalenderår, under vilka anställning innehafts.

Denna kungörelse träder i kraft den 20 juni 1951.

F ö r s l a g

till

kungörelse om ändrad lydelse av 9 § och 12 § 2 mom. 1947 års familjepensionsreglemente för arbetare den 30 juni 1947 (nr 423).

Härigenom förordnas, att 9 § och 12 § 2 mom. 1947 års familjepensionsreglemente för arbetare den 30 juni 1947 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

9 §.

Såsom *tjänstår* — — — arbetare; samt

b) tid, som från dödsfallet eller anställningens upphörande må hava återstått till pensioneringsperiodens utgång.

I fråga — — — anställning innehafts.

12 §.

2 mom. Familjepensionstalet för livränta bestämmes, där ej annat för-
anledes av vad här nedan stadgas, till ett belopp, motsvarande så stor del av
det för arbetaren senast gällande familjepensionsunderlaget, som antalet vid
avgången uppnådda fulla eller påbörjade fjärdedels tjänstår av det slag, var-
om i 9 § första stycket a) förmäles, utgör av 120 eller — där vid avgången
uppnådda tjänstår, utökade med tid som från anställningens upphörande må
hava återstått till pensioneringsperiodens inträde, uppgå till mer än 120
fulla eller påbörjade fjärdedels tjänstår — av det större tal, som uppkom-
mer genom denna utökning.

Vid beräkning — — — två tredjedelar.

I övrigt — — — motsvarande tillämpning.

Denna kungörelse träder i kraft den 20 juni 1951.

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 30 mars
1951.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, QUENSEL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NYGREN.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för civildepartementet, statsrådet Lingman, fråga om *ändrade bestämmelser rörande avgångsåldern för civila anställningshavare i statens tjänst m. m.* samt anför följande.

I. Inledning.

De nuvarande reglerna angående pensionsålder för civila befattningshavare i statens tjänst ha i huvudsak tillämpats sedan år 1935. Vid åtskilliga tillfällen har motionsledes i riksdagen framförts förslag som syftat till en höjning av pensionsåldrarna. Detta var fallet bl. a. vid 1940, 1941, 1943, 1944 och 1945 års riksdagar. I sina utlåtanden över motionerna anförde bankoutskottet, att befolkningsutvecklingen och andra faktorer inom en icke alltför avlägsen framtid kunde aktualisera frågan om en allmän höjning av pensionsåldrarna men att några omedelbara åtgärder i detta hänseende ej vore påkallade. Tills vidare syntes det enligt utskottets mening vara till fyllest att utnyttja de möjligheter till beviljande av anstånd med avsked, som pensionsreglementena medgåve. Utskottet hänvisade jämväl till ovissheten om utvecklingen på arbetsmarknaden efter krigets slut.

Spörsmålet behandlades även av 1946 års statsrevisorer, som efter en undersökning rörande anståndsinstitutets användning konstaterade, att bestämmelserna om anstånd med avsked icke lett till åsyftat resultat. Andra medel måste därför tillgripas för att i möjligaste mån avhjälpa bristen på arbetskraft inom statsförvaltningen. Med hänsyn härtill och eftersom läget på arbetsmarknaden då kunde bättre bedömas, ansågo statsrevisorerna, att hinder icke längre borde möta att frågan om höjning av pensionsåldrarna för såväl tjänstemän som arbetare i statens tjänst ånyo upptoges till prövning. 1947 års riksdag hemställde därefter (skr. nr 329), att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en förutsättningslös utredning beträffande förevarande problem. Bankoutskottet vid samma riksdag uttalade i anledning av motioner om utredning rörande en höjning av pensionsåldrarna, att en viss höj-

ning utan större olägenheter syntes vara möjlig att vidtaga. Särskilt gällde detta beträffande flertalet av de grupper, för vilka fastställts en pensionsålder av 60 år eller därunder. Eftersom riksdagen redan anhållit om en utredning av frågan om pensionsåldrarna, syntes motionerna emellertid icke påkalla någon riksdagens åtgärd.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 maj 1948 tillkallade dåvarande chefen för finansdepartementet fyra utredningsmän med uppdrag att verkställa utredning i fråga om pensionsåldern för anställningshavare i statens tjänst m. fl. ävensom därmed sammanhängande spörsmål. Utredningsmännen, vilka antagit benämningen *1948 års pensionsålderskommitté*,¹ ha den 29 december 1950 avlämnat betänkande med utredning och förslag rörande *avgångsåldern för civila anställningshavare i statens tjänst m. m.* (stencilerat). Kommittén har därvid meddelat, att den avser att såsom en andra etapp i sitt arbete framlägga förslag beträffande avgångsåldern för militär och civilmilitär personal samt rörande det antal tjänstår, som fordras för erhållande av hel pension, ävensom reglerna för förtidspensionering.

Över kommitténs förslag ha utlåtanden avgivits av Svea hovrätt, försvarets civilförvaltning, marinförvaltningen, chefen för marinen, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, pensionsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statskontoret, kammarrätten, statistiska centralbyrån, riksräkenskapsverket, statens sakrevision, generaltullstyrelsen, skolöverstyrelsen, skogsstyrelsen, rikets allmänna kartverk, medicinalstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Hallands, Örebro, Gävleborgs och Norrbottens län, statens lönenämnd, statens avtalsnämnd, statens pensionsanstalt, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, domänstyrelsen, försvarets fabriksstyrelse samt styrelserna för Svenska landskommunernas förbund, Svenska landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet.

Ytterligare ett sextiototal myndigheter och institutioner, som beröras av förslaget, ha avgivit yttranden rörande avgångsåldern för de under dessa myndigheter och institutioner lydande befattningshavarna.

Jag torde i detta sammanhang även få anmäla, att *1950 års besparingsutredning* i skrivelse den 2 november 1950 förordat, att frågan om höjning av pensionsåldrarna för de statliga befattningshavarna skulle påskyndas så att höjningen kunde träda i kraft den 1 juli 1951.

II. Gällande bestämmelser.

Såsom förut nämnts överensstämman de nuvarande reglerna angående pensionsålder, vilka innebära principiell likställighet mellan manliga och kvinnliga befattningshavare, väsentligen med de föreskrifter i detta hänseende, som år 1935 infördes i civila tjänstepensionsreglementet. Enligt 1947 års

¹ Utredningsmännen äro överdirektören G. A. O. N. Bouveng, tillika ordförande, kanslirådet S. J. G. Ericsson, översten K. J. A. Silfverberg och ledamoten av riksdagens andra kammare S. P. Svensson.

allmänna tjänstepensionsreglemente utgör pensionsåldern 60 år för tjänstemän tillhörande högst 16 lönegraden och 65 år för tjänstemän inom högre lönegrader. För åtskilliga befattningar — såväl högre som lägre — finnes dock stadgad särskild pensionsålder, vilken mestadels utgör 63 år.

För lärarbefattning, som avses i 1947 års tjänstepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna, är pensionsåldern 65 år.

Enligt 1947 års tjänstepensionsreglemente för folkskolan utgör pensionsåldern 63 år för befattningshavare i lägst 18 lönegraden samt 60 år för övriga befattningshavare.

För arbetare i statens tjänst, underkastad 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare, gäller en pensionsålder av 60 år.

Ordinarie anställningshavare, underkastad allmänna tjänstepensionsreglementet, tjänstepensionsreglementet för folkskolan eller tjänstepensionsreglementet för de högre kommunala skolorna, vilken till följd av olycksfall i tjänsten eller eljest till följd av sjukdom, vanförhet eller lyte eller på grund av nedsatt arbetsförmåga befinnes för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst, är — därest förflyttning till annan tjänst icke anses böra ifrågakomma — skyldig att avgå mot åtnjutande av sjukpension. Befinnes tjänsteman, för vilken högst fem år återstå till pensionsålderns inträde, urståndsatt att på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänsteåligganden, må Kungl. Maj:t, även om förhållande som nyss sagts ej föreligger, förklara honom skyldig att avgå från sin tjänst och entlediga honom. Nu berörda bestämmelser ha emellertid icke avseende å ordinarie innehavare av domarämbete. För sådan tjänsteinnehavare inträder skyldighet att avgå dels därest han till följd av olycksfall i tjänsten befinnes för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst, dels ock därest han oavbrutet under två på varandra följande år åtnjutit tjänstledighet av annan anledning än för fullgörande av offentligt uppdrag samt befinnes till följd av sjukdom, vanförhet eller lyte eller på grund av nedsatt arbetsförmåga för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta tjänsten.

Enligt de för nu ifrågavarande anställningshavare gällande bestämmelserna angående kvarstående i tjänst efter pensionsålderns inträde må den myndighet, som äger att från tjänsten avskeda, då synnerliga skäl därtill äro, medgiva ordinarie tjänsteman anstånd med avsked efter pensionsålderns inträde, så länge han är fullt tjänstduglig, dock icke längre tid än sammanlagt ett år. Då särskilda omständigheter det föranleda, må Kungl. Maj:t medgiva kvarstående i tjänst längre tid efter pensionsålderns inträde än vad nyss angivits, dock icke i något fall längre än sammanlagt tre år efter nämnda tidpunkt.

I fråga om icke-ordinarie befattningshavare föreskrives, att tjänstemannen icke må bibehållas i sin befattning, därest han uppnått en levnadsålder, som med ett år överstiger hans ålder vid pensionsålderns inträde, Kungl. Maj:t dock obetaget att, då särskilda omständigheter det föranleda, medgiva bibehållande i befattningen ytterligare sammanlagt högst två år. Icke-ordinarie befattningshavare må ej heller behållas i sin befattning, om han

till följd av olycksfall i tjänsten eller eljest till följd av sjukdom, vanförhet, lyte eller på grund av nedsatt arbetsförmåga befinnes för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst.

För ordinarie innehavare av domarämbete, med undantag av vattenrättsingenjör, gälla i fråga om kvarstående i tjänst särskilda regler så till vida, att befattningshavaren är skyldig att avgå från tjänsten först sedan han uppnått en levnadsålder, som med två år överstiger hans ålder vid pensionsålderns inträde. Skyldighet att avgå inträder dock om befattningshavaren under tillhoppa sex månader efter uppnåendet av pensionsåldern åtnjuter tjänstledighet av annan anledning än för fullgörande av offentligt uppdrag. Kvarstående i tjänst efter särskild ansökan av befattningshavaren och prövning av vederbörande myndighet ifrågakommer icke beträffande ordinarie domarpersonal.

Enligt tillämpningsföreskrifterna till tjänstepensionsreglementet för arbetare hör arbetare icke bibehållas i anställningen efter pensionsålderns inträde. Vederbörande verks styrelse eller, efter dess bestämmande, annan myndighet vid verket äger dock låta anstå med entledigandet av arbetare, som prövas kunna på tillfredsställande sätt utföra honom åliggande arbete, efter uppnåendet av pensionsåldern, då svårighet föreligger att på annat sätt tillgodose förefintligt behov av arbetskraft eller eljest synnerliga skäl därtill äro och bibehållandet kan ske utan att föranleda permittering av arbetare eller entledigande av sådan arbetare, som vid avgången icke kommer i åtnjutande av pension. På Kungl. Maj:ts prövning skall emellertid bero, om och i vad mån verksstyrelse eller annan myndighet på grund av förhållanden på arbetsmarknaden eller andra särskilda omständigheter må låta anstå med entledigande längre tid än två år efter pensionsålderns inträde.

Anställningshavare som trots bestående förmåga att på tillfredsställande sätt fullgöra sina åligganden i förtid frivilligt avgår ur tjänst, förlorar normalt sin rätt till pension men blir berättigad att vid 65 års ålder eller vid dessförinnan inträffad varaktig arbetsoförmåga tillträda s. k. tjänstelivranta. Därest i fråga om befattningshavare, underkastad allmänna tjänstepensionsreglementet, tjänstepensionsreglementet för folkskolan eller tjänstepensionsreglementet för de högre kommunala skolorna vid avgången högst fem år återstå till pensionsålderns inträde, kan dock Kungl. Maj:t medgiva tjänstemannen rätt att komma i åtnjutande av en efter vissa grunder avkortad förtidspension under förutsättning att avgången finnes icke vara stridande mot statens intressen. Såsom villkor för dylik förtidspensionering gäller tillika i princip, att befattningshavaren innehar för erhållande av hel pension erforderligt antal tjänstår. I tjänstepensionsreglementet för arbetare ingå icke några bestämmelser om förtidspension.

III. Huvudgrunderna av 1948 års pensionsålderskommittés förslag och motiven därför.

1948 års pensionsålderskommittés förslag innebär i fråga om pensionsåldrarna i huvudsak följande.

Såsom pensionsålder skall gälla icke såsom nu en viss dag utan i stället en viss period omfattande 1, 2 eller 3 år. Under denna period skall det i allmänhet vara befattningshavarens ensak att bestämma den närmare tidpunkten för sin avgång. Befattningshavarens rätt att avgå före uppnåendet av pensioneringsperiodens övre gräns skall emellertid motsvaras av en möjlighet för vederbörande myndighet att tillse, att befattningshavarens tjänstgöring icke fortgår längre än att han kan på tillfredsställande sätt fullgöra sin tjänst.

De reguljära pensioneringsperioderna skola enligt förslaget vara tre till antalet och omfatta

pensioneringsperiod I tiden från uppnådda 60 år till uppnådda 63 år;

pensioneringsperiod II tiden från uppnådda 63 år till uppnådda 65 år; och

pensioneringsperiod III tiden från uppnådda 65 år till uppnådda 66 år.

För de fall, då en lägre avgångsålder än 60 år är erforderlig, skall finnas en särskild *pensioneringsperiod IV*. Denna periods omfattning till tiden skall icke vara fixerad, utan för var och en av de befattningar, som hänföres till denna period, skall angivas avgångsperiodens omfattning.

Sedan jag sålunda redogjort för de huvudsakliga grunderna i kommitténs förslag rörande pensionsåldrarna, torde jag få övergå till att lämna en närmare redogörelse för detta förslag och motiven därför.

1. Befolkningsutvecklingen.

Kommittén har uttalat, att avvägningen av pensionsåldrarna enligt kommitténs uppfattning visserligen i första hand bör ske under beaktande av effektivitetssynpunkter, men att det samtidigt är i hög grad angeläget att de bestämmelser, som reglera möjligheterna att taga i anspråk den äldre arbetskraften, utformas så smidigt att en anpassning efter läget å arbetsmarknaden kan ske.

I sistnämnda hänseende har kommittén framhållit att beslutet år 1934 om de nuvarande pensionsåldrarna fattades under starkt hänsynstagande till då rådande läge på arbetsmarknaden ävensom till den prognos rörande den fortsatta utvecklingen, som man under intrycket av 1930-talets ekonomiska världskris ansåg sig kunna ställa. Utvecklingen har emellertid sedermera gått åt helt motsatt håll och överskottet på arbetskraft har avlösts av en betydande brist på arbetskraft. Svårigheten att fylla behovet av arbetskraft inom såväl stats- och kommunalförvaltningen som det enskilda näringslivet sammanhänger självfallet med konjunkturutvecklingen. Att med någon större grad av sannolikhet ställa en prognos, huruvida denna utveckling kommer att fortsätta eller om den kommer att stagnera eller möjligen förbytas i en konjunkturavmattning, anser kommittén vara uteslutet.

Med större grad av säkerhet finner kommittén det vara möjligt att beräkna den antagliga befolkningsutvecklingen ett eller annat decennium framåt. På grundval av statistiska centralbyråns redogörelse för folkräkningen den 31 december 1945 (del VI, tabell K) har kommittén i följande tabell sammanställt folkmängdstalen i åldersgrupperna 20—65 år samt 65 år och däröver vid utgången av vissa år.

Åldersgrupp	Folkmängd vid utgången av år				
	1945	1950	1955	1960	1965
a) 20—65	4 125 210	4 171 600	4 157 900	4 129 000	4 211 400
b) 65—	660 472	719 900	786 200	852 000	924 400
b) i % av a)	16	17	18	21	22

Av tabellen framgår att, medan folkmängden i åldersgrupperna 20—65 år under den ifrågavarande tidsperioden beräknas öka från 4 125 210 till 4 211 400 eller med c:a 2 procent, folkmängden i åldersgrupperna 65 år och däröver ökar från 660 472 till 924 400, d. v. s. med c:a 40 procent.

Sedd ur försörjningssynpunkt innebär den sålunda beräknade utvecklingen av befolkningens fördelning på olika åldersgrupper en väsentligt ökad belastning för de yngre åldrarna. Kommittén anför vidare, att man av de lämnade uppgifterna även torde berättigas till den slutsatsen, att — med hänsyn till befolkningsutvecklingen — någon lättnad i de nuvarande svårigheterna för staten, kommunerna och det enskilda näringslivet att fylla förefintlig brist på arbetskraft icke torde vara att emotse. En dylik lättnad synes kunna inträda allenast genom en minskad efterfrågan på arbetskraft eller genom ianspråktagande i ökad utsträckning av äldre arbetskraft.

Kommittén framhåller, att en avsevärd del av de statliga anställningshaverna på grund av de nuvarande pensionsåldersbestämmelserna avgår ur tjänst redan vid 60 eller 63 års ålder och således under den sista delen av de högre åldersgrupperna. Värdet ur arbetskraftssynpunkt av ett utnyttjande intill högre ålder av sist avsedda befattningshavares arbetskraft är självfallet beroende på antalet dylika befattningshavare. Någon närmare beräkning av storleksordningen av denna personalgrupp föreligger icke. En viss antydning om denna storleksordning erhålles dock ur folkräkningsmaterialet, varur kommittén hämtat följande uppgifter angående folkmängden i åldersgrupp 60—65 år.

Folkmängd inom åldersgrupp 60—65 år vid utgången av år

	1945	1950	1955	1960	1965
Män	143 900	155 800	168 000	185 000	202 500
Kvinnor	156 513	171 800	183 100	197 600	212 900
Summa	300 422	327 600	351 100	383 100	415 400

Åldersgruppen 60—65 år skulle således under 20-årsperioden 1945—1965 öka från 300 422 till 415 400, d. v. s. med c:a 38 procent. Uppdelat på män och kvinnor blir procenttalet c:a 41 för män och 36 för kvinnor.

Med hänsyn till att bankoutskottet vid 1934 års riksdag upptog frågan om och i vad mån den konstaterade ökningen av medellivslängden utgjorde skäl mot en nedsättning av de dåvarande pensionsåldrarna har kommittén ansett det vara av värde att ur den officiella statistiken redovisa följande uppgifter angående den återstående medellivslängden vid födelsen under härefter angivna år.

Kön	1901/10	1911/20	1921/30	1931/40	1941/45
Män	54,53	55,60	60,97	63,76	67,06
Kvinnor ..	56,98	58,38	63,16	66,13	69,71

2. Anståndsinstitutets användning.

Med hänsyn till den betydelse, som — på sätt den föregående redogörelsen antyder — vid prövningen av framkomna förslag om höjning av gällande pensionsåldrar tidigare tillmätts systemet med beviljande av anstånd med avsked, har kommittén ansett det erforderligt att såsom ett led i sina överväganden i fråga om den lämpligaste utformningen av pensionsåldersbestämmelserna för statstjänstemännen söka bilda sig en uppfattning om anståndsinstitutets praktiska användbarhet. Kommittén har i sådant syfte från en del statliga verk och inrättningar, nämligen riksförsäkringsanstalten, pensionsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, tullverket, patent- och registreringsverket, statens sinnessjukhus, karolinska sjukhuset, serafimerlasarettet samt affärsverken, infordrat uppgifter om antalet befattningshavare, som under åren 1944—1948 uppnått pensionsåldern och erhållit anstånd med avsked, samt undersökt förhållandet mellan detta antal och antalet befattningshavare, som under de olika åren uppnått pensionsåldern. Resultatet av undersökningen framgår i sammandrag av följande tabell (s. 26).

Såsom tabellen utvisar har anståndsinstitutet fått en mycket begränsad tillämpning i praktiken. Särskilt gäller detta för åren efter 1944. I genomsnitt under åren 1944—1948 för samtliga lönegrader ha endast 5,6 procent av antalet befattningshavare, som uppnått pensionsåldern, erhållit anstånd med avsked. Bortses från år 1944, blir motsvarande siffra 4,3 procent.

Tillämpningen av anståndssystemet är knuten vid det i författningen uppställda villkoret, att bibehållandet i tjänst skall vara påkallat av »synnerliga skäl» eller — därest fråga är om längre anstånd än ett år — av »särskilda omständigheter». Med utgångspunkt från de förhållanden å arbetsmarknaden, som rådde då bestämmelserna om anstånd tillkommo år 1934, anser kommittén det naturligt, att det från början förutsattes att anstånd skulle beviljas allenast i undantagsfall. Å andra sidan finner kom-

Lönegrad och år	Antal anstånd, som beviljats för en tid av			Summa	Antal anstånd i % av antalet bef.-hav., som uppnått pen- sionsåldern
	över 2 år	över 1 men högst 2 år	högst 1 år		
<i>Lönegrad 1—16.</i>					
1944	2	2	116	120	10·7
1945	2	6	42	50	4·3
1946	3	6	34	43	3·8
1947	—	7	39	46	3·9
1948	1	6	47	54	4·1
Summa	8	27	278	313	5·3
<i>Lönegrad 17 och däröver.</i>					
1944	—	—	31	31	17·6
1945	—	1	5	6	2·9
1946	—	—	6	6	2·7
1947	—	1	24	25	8·0
1948	—	—	13	13	5·1
Summa	—	2	79	81	7·1

mittén det uppenbart, att — sedan arbetsmarknadsrådet förändrats och brist på arbetskraft framträtt — statsmakterna avsett, att anståndssystemet skulle begagnas såsom ett instrument i syfte att genom bibehållande i tjänst av äldre befattningshavare minska underskottet å arbetskraft.

Enligt kommitténs mening är orsaken till att anståndsmöjligheten icke utnyttjats i avsedd omfattning icke att söka i någon mera utbredd obegenhet i och för sig från befattningshavarnas sida att kvarstå i tjänst någon tid efter pensionsålderns inträde. Tvärtom anser sig kommittén kunna förutsätta, att de äldre befattningshavarna, om de endast toge hänsyn till egna intressen, i mycket stor omfattning skulle önska kvarstå. Även i det läge å den allmänna arbetsmarknaden, som varit rådande under senare år och vilket bort föranleda en omfattande tillämpning av anständsinstitutet, ha emellertid anständsmiddgivandena varit relativt fåtaliga. Vid vissa affärsverk har under senare år anständsinstitutet praktiskt taget varit satt ur funktion. Detta förhållande grundar sig enligt kommitténs mening på att insikten om anståndssystemets uppgift såsom ett ur det allmänna synpunkt önskvärdt instrument för reglerande av tillgången på arbetskraft icke trängt igenom å personalhåll och att angelägenheten av att utnyttja anständsinstitutet såsom en dylik regulator icke tillräckligt kraftigt hävdats av vederbörande myndigheter. Ansökningar om anstånd ha ofta mötts av protester från personalsammanslutningarna och även från kamrater, därvid framhållits anständsbefviljandets menliga inverkan på befordringsgången, och myndigheterna ha i stor utsträckning under trycket av opinionen å personalhåll avstått från utnyttjande av de möjligheter att erhålla välbehörlig arbetskraft, som anståndssystemet inrymmer. Kommittén anför, att

den individuella prövningen av ansökningar om anstånd för verksledningarna utgör en uppgift, som är av synnerligen ömtålig art icke blott med hänsyn till de mot varandra stridande personalintressen, som ofta göra sig gällande, utan även på grund därav att prövningen i regel innefattar en utåt synlig värdesättning av vederbörande befattningshavares arbetsförmåga. Myndigheterna kunna härvid lätt frestas att antingen — med avkall på kravet om tillfredsställande arbetsförmåga — mera generellt godtaga de gjorda ansökningarna eller också — vilket i praktiken visat sig vanligare — intaga en restriktiv ståndpunkt och, med bortseende från vikten för det allmänna att fullgod äldre arbetskraft utnyttjas, begränsa anståndsbeviljandet till fall, då särskilda omständigheter, t. ex. svårighet att finna lämplig efterträdare till den pensionsmässige befattningshavaren, göra det ur myndigheternas synpunkter angeläget, att den ditillsvarande befattningshavaren bibehålles i tjänst.

Vad den enskilde befattningshavaren angår är enligt kommitténs mening redan det förhållandet, att kvarstående i tjänst efter uppnådd pensionsålder förutsätter särskild ansökan av befattningshavaren och att hans arbetsförmåga därvid göres till föremål för granskning, ägnat att minska benägenheten även hos en fullt tjänstduglig befattningshavare att ställa sin arbetskraft till förfogande. I samma riktning verkar det missnöje, som från personalförbundens och yngre kamraters sida ofta kommer till uttryck i samband med framställning om anstånd med avsked.

På grundval av den erfarenhet, som sålunda vunnits rörande svårigheterna vid den praktiska tillämpningen av anståndsinstitutet, har kommittén vid övervägande av olika utvägar för tillvaratagande under brydsamma lägen å arbetsmarknaden av den äldre arbetskraften kommit till det resultatet, att man icke bör räkna med att genom anlitande av anståndsinstitutet kunna på ett mera verksamt sätt påverka tillgången av arbetskraft.

3. Återanställning av pensionerade befattningshavare.

Kommittén har även undersökt i vilken omfattning och under vilka former återanställning av pensionerade befattningshavare förekommit under senare år. För detta ändamål har kommittén från nyss nämnda myndigheter införskaffat uppgifter å antalet befattningshavare som under åren 1944—1948 ålderspensionerats men därefter återanställts. Undersökningsresultatet framgår av följande sammanställning (s. 28).

Rörande systemet med återanställning anför kommittén:

Återanställningsformen har i förhållande till anståndsinstitutet vissa fördelar. Dessa bestå huvudsakligen däri, att vid återanställning större möjligheter föreligga att taga en äldre befattningshavares arbetskraft i anspråk för de arbetsuppgifter och i den omfattning, som svara mot befattningshavarens krafter, och att anpassa ersättningen åt befattningshavaren efter vad som kan vara skäligt med hänsyn till föreliggande omständigheter. Återanställningsformen synes vidare inom personalförbunden omfattas med

Lönegrad och år	Antal återanställda i			Summa åter- anställda	Antalet åter- anställda i % av antalet bef.-hav., som uppnått pens- sionsåldern
	likvärdig tjänst mot		lägre tjänst mot arvode ¹		
	arvode	lön såsom extra tjänsteman			
<i>Lönegrad 1--16.</i>					
1944	100	1	83	184	16.4
1945	68	1	64	133	11.6
1946	89	—	65	154	13.5
1947	75	2	45	122	10.2
1948	34	—	37	71	5.4
Summa	366	4	294	664	11.2
<i>Lönegrad 17 och däröver.</i>					
1944	5	—	7	12	6.8
1945	6	—	9	15	7.2
1946	7	1	11	19	8.7
1947	13	—	10	23	8.0
1948	8	—	9	17	6.7
Summa	39	1	46	86	7.5

större förståelse än anständsinstitutet och ställer därigenom icke i samma utsträckning som sistnämnda institut myndigheten inför ömtåliga överväganden av delvis personlig art. Det är emellertid att märka, att ett rationellt utnyttjande av en pensionerad befattningshavare genom dennes återanställning för fortsatt kontinuerlig tjänstgöring i innehavd befattning eller befattning av samma slag regelmässigt förutsätter en vakantsättning av den ledigblivna befattningen för att icke en opåkallad och för statsverket kostsam dubblering av arbetskraften skall inträda. Sker sådan vakantsättning, blir situationen i befodringshänseende för den i tur stående personalen densamma som om den dittillsvarande tjänsteinnehavaren kvarstått i tjänst. Allenast inom de större tjänstekategorierna inom affärsverken, där genom sjukledigheter och semestrar ett mera permanent behov av vikarier föreligger, synes en avgående befattningshavare kunna, utan att hans tjänst vakantsättes, såsom pensionerad mera kontinuerligt tagas i anspråk för oförändrade arbetsuppgifter. Den av kommittén införskaffade utredningen visar också, att, där återanställning ägt rum, befattningshavarna i mycket stor omfattning tagits i anspråk för tjänstgöring, som varit mindre krävande än de tidigare arbetsuppgifterna. Ur rent teknisk synpunkt är återanställningsformen mera komplicerad än systemet med beviljande av anstånd med avsked, i det varje återanställning förutsätter avtal rörande de förmåner, som skola åtnjutas av befattningshavaren under återanställningstiden.

4. Avgångsbestämmelsernas allmänna utformning.

Kommittén har såväl till följd av nu nämnda förhållanden som på grundval av principiella överväganden kommit till den uppfattningen att avgångsbestämmelserna för statstjänstemännen böra vara så utformade, att stats-

¹ Någon återanställning i lägre tjänst mot lön såsom extra tjänsteman har ej förekommit.

makterna i minsta möjliga mån äro hänvisade till att genom anståndsbeviljande eller återanställning av pensionerade befattningshavare tillgodose sitt behov av arbetskraft. Pensionsåldrarna böra emellertid enligt kommitténs mening icke fastställas högre än som svarar mot den ålder, intill vilken befattningshavarna inom den kategori, varom fråga är, kunna förväntas såsom regel vara i stånd att på ett fullgott sätt fullgöra sina arbetsuppgifter. Kommittén anför, att det teoretiskt kan sägas, att det rent ekonomiskt — med hänsyn till bortfallet av pensionskostnaderna och för inbesparande av annan arbetskraft — skulle kunna vara till gagn för statsverket att i tjänst behålla befattningshavare även efter uppnående av den ålder, då mer märkbar avmattning av arbetsförmågan normalt inträder. Ur kostnadssynpunkt kan sålunda göras gällande, att bibehållande i tjänst är för statsverket gynnsamt så länge befattningshavaren genom sina prestationer gör rätt för belopp, ungefär motsvarande skillnaden mellan lön och pension. En avvägning av pensionsåldrarna efter en dylik måttstock bör dock enligt kommitténs uppfattning ej äga rum och synes för övrigt praktiskt icke kunna genomföras, i allt fall icke beträffande befattningshavare med mer kvalificerade arbetsuppgifter, vilkas fullgörande på fullgott sätt utgör förutsättning för den behöriga fortgången av arbetet å vederbörande tjänsteställe.

Även om pensionsåldersnivån i enlighet med kommitténs principiella ståndpunkt icke sättes högre än den ålder, intill vilken befattningshavarna inom vederbörande tjänstemannakategori kunna förväntas såsom regel vara i stånd att på ett fullgott sätt fullgöra sina åligganden, uppstå dock med hänsyn till växlingarna i arbetsförmågan olika befattningshavare emellan fall, då den enskilde befattningshavarens arbetsförmåga redan före pensionsålderns inträde nedgått i så hög grad, att han ej är i stånd att på ett tillfredsställande sätt sköta sin tjänst. Detta förhållande finner kommittén med hänsyn till möjligheterna att i dylikt fall utnyttja sjukpensionsbestämmelserna icke i allmänhet behöva ingiva betänkligheter mot vidhållande av den angivna principiella huvudlinjen. Beträffande vissa särskilda befattningar, där tjänstutövning efter inträdd nedsättning i arbetsförmågan kan innebära risker för befattningshavarens eller andras säkerhet och hälsa, har kommittén dock funnit försiktigheten bjuda, att de bestämmelser som reglera avgångstiden så utformas, att de i största möjliga mån förhindra, att en befattningshavare kommer att kvarstå i tjänst efter det arbetsförmågan nedgått under vad som erfordras för tjänstens behöriga fullgörande.

Såsom redan framhållits har kommittén ansett hänsyn till behovet av arbetskraft under extrema lägen på arbetsmarknaden icke böra föranleda höjning av pensionsåldrarna utöver den gräns, som ur tjänstbarhetssynpunkt får anses vara den lämpliga. I konsekvens härmed böra enligt kommitténs mening pensionsåldrarna ej heller, i syfte att minska risken för arbetslöshet vid vikande konjunktur, reguljärt sättas lägre än som betingas av effektivitetssynpunkter. Vid de nuvarande pensionsåldrarnas bestäm-

mande år 1934 föranledde emellertid hänsyn till befarad ungdomsarbetslöshet fastställandet i åtskilliga fall av lägre pensionsåldrar än som var påkallat ur effektivitetssynpunkt. Då sedermera läget på arbetsmarknaden utvecklats på helt annat sätt än det, varmed man räknade år 1934, ha de låga pensionsåldrarna, framhåller kommittén, tillsammans med det förhållandet, att anståndsinstitutet visat sig icke kunna fylla den avsedda uppgiften att reglera tillgången på arbetskraft, i väsentlig mån medverkat till att äldre arbetskraft icke stått till buds i erforderlig omfattning. Kommittén finner det därför icke endast principiellt riktigt utan även sakligt påkallat, att den avvägning av pensionsåldrarna, som skedde år 1934, nu frånfalles och att en sådan justering av avgångsåldern vidtages, som erfordras för att bringa denna i närmare nivå med tjänstbarhetsåldern. Även statsfinansiella skäl anser kommittén tala för att en dylik — i och för sig välmotiverad — justering icke uraktlåtes. Då en sålunda vidtagen jämkning av pensionsåldern emellertid torde vara otillräcklig för tillgodoseende av behovet av arbetskraft under sådant läge å arbetsmarknaden, som varit rådande under de närmast förflutna åren, kan det alltjämt bli i viss utsträckning erforderligt att genom särskilda åtgärder — återanställning av pensionerade befattningshavare eller beviljande av anstånd med avsked — förvärva ytterligare arbetskraft.

Med utgångspunkt från att arbetsförmågan hos de äldre befattningshavarna individuellt företer stora olikheter har kommittén funnit sig böra överväga, huruvida icke själva konstruktionen av pensionsåldrarna kan utformas så, att dessa komma att inrymma viss möjlighet till anpassning av tidpunkten för avgången efter föreliggande förhållanden, samtidigt som övergången till en höjd pensionsåldersnivå något uppmjukas. Kommittén har ansett, att man genom att låta såsom pensionsålder gälla icke en viss dag utan i stället en viss tidsperiod — omfattande 1, 2 eller 3 år — skulle skapa möjlighet att, på ett smidigare sätt än nuvarande bestämmelser medgiva, anpassa avgångstiden efter vad i det individuella fallet finnes mest lämpligt. Härmed har kommittén icke avsett, att vederbörande myndighet, i anslutning till att befattningshavaren uppnår en sålunda bestämd pensioneringsperiods nedre gräns, regelmässigt skulle ha att taga frågan om hans fortsatta tjänstgöring under övervägande. Tjänstgöringen skall enligt kommitténs mening i stället oförändrat pågå till den tidpunkt före periodens slut, intill vilken befattningshavaren önskar kvarstå, därest icke myndigheten av särskilda skäl finner anledning föreskriva, att tjänstgöringen tidigare skall upphöra. Kommittén utgår sålunda ifrån, att det i allmänhet skall bli befattningshavarens ensak att bestämma den närmare tidpunkten för sin avgång, varvid han blir i tillfälle att taga hänsyn såväl till sin kvarstående arbetsförmåga, såsom han själv uppfattar densamma, som till andra omständigheter, inverkan på hans önskemål i fråga om avgångstiden. Enligt detta system bör det sålunda betraktas såsom ett helt normalt förhållande, att befattningshavaren, i den mån han så önskar och har tillfredsställande arbetsförmåga, kvarstår i tjänst intill pensioneringsperiodens övre gräns.

Självfallet bör liksom hittills iakttagas, att ansökan om avsked ingives inom viss tid före tidpunkten för den beramade avgången.

Såsom antytts bör befattningshavarens rätt att avgå före uppnåendet av pensioneringsperiodens övre gräns motsvaras av en möjlighet för vederbörande myndighet att tillse, att befattningshavarens tjänstgöring icke fortgår längre än att han kan på tillfredsställande sätt fullgöra sin tjänst. Därest emellertid pensioneringsperiodens övre gräns avväges med försiktighet, så att densamma kommer att ungefärligen sammanfalla med den åldersgräns, som enligt kommitténs uppfattning borde ha blivit fastställd såsom pensionsålder vid bibehållande av nuvarande system med fix tidpunkt såsom pensionsålder, är det kommitténs övertygelse, att de fall komma att bli jämförelsevis fåtaliga, då myndigheten under pensioneringsperioden måste — med anledning av inträdd arbetsoförmåga hos en befattningshavare och dennes underlåtenhet att anhålla om avsked — meddela beslut om entledigande. Vad formen för en sådan prövning från myndigheternas sida beträffar, anser kommittén, att man icke bör kräva en så formbunden prövning som vid sjukpensionering, eftersom fråga är om befattningshavare som redan uppnått den ålder, då han själv äger valfrihet i fråga om sin pensionering eller sitt kvarstående i tjänst. Såsom regel bör emellertid enligt kommitténs förslag förutsättas, att myndigheten icke meddelar beslut om entledigande utan att ha skaffat sig en bestämd, på erfarenhet av befattningshavarens arbete grundad uppfattning om hans förmåga att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänsteåligganden. För den händelse dessa äro av den särskilda art att, med hänsyn till befattningshavarens arbetsförmåga, hans bibehållande i tjänst får anses innebära risker för hans egen eller andras säkerhet och hälsa, bör dock myndigheten äga att genom entledigande förebygga uppkomsten av en situation, där dylika risker äro för handen. Kommittén anser det också böra tillkomma myndigheten att meddela beslut om tidigare avgångstid än pensioneringsperiodens slut i sådana särskilda fall, då befattningshavarens avgång anses önskvärd i samband med genomförande av omorganisation, berörande befattningshavarens tjänsteställe, eller i och för rationalisering av arbetsförhållandena därstädes. I samtliga fall, då myndighet äger att meddela beslut om entledigande under pensioneringsperioden, bör innan dylikt beslut fattas tillfälle beredas befattningshavaren att själv begära sitt entledigande.

Vad kommittén sålunda anfört har avseende närmast å ordinarie tjänstemän. För extra ordinarie befattningshavare föreligger icke på samma sätt som för de ordinarie rätt att kvarstå intill pensionsåldern. Kommittén förutsätter emellertid, att de av kommittén föreslagna reglerna om ordinarie tjänstemans kvarstannande under vederbörande pensioneringsperiod skola i tillämpliga delar vinna giltighet även beträffande extra ordinarie befattningshavare.

Kommitténs uppfattning att ändringar i gällande bestämmelser erfordras för tillvaratagande av äldre arbetskraft har biträtts eller

lämnats utan erinran i så gott som samtliga yttranden. Endast rikets allmänna kartverk samt länsstyrelserna i Örebro och Norrbottens län ha ifrågasatt lämpligheten ur effektivitetssynpunkt av höjda avgångsåldrar.

Även förslaget att ersätta de nuvarande fixa pensionsåldrarna med särskilda pensioneringsperioder har i allmänhet tillstyrkts i remissyttrandena. Åtskilliga myndigheter ha dock anslutit sig till det av besparingsutredningen framlagda förslaget om en höjning av de fasta åldersgränserna eller förklarat sig vara tveksamma beträffande det av pensionsålderskommittén föreslagna systemets effektivitet. I vissa yttranden har understrukits, att myndigheterna böra erhålla betryggande möjligheter att under pensioneringsperioden meddela beslut om entledigande på grund av befattningshavares arbetsoförmåga.

Av remissyttrandena må i detta sammanhang återgivas följande.

Svea hovrätt har uttalat, att det vid genomförandet av en enligt hovrättens mening påkallad höjning av pensionsåldrarna knappast finnes andra alternativ än att antingen höja de fasta åldersgränserna eller införa en anordning i huvudsaklig överensstämmelse med den av kommittén föreslagna. Vid övertvägande av de fördelar och de nackdelar, som kunna anses vara förknippade med dessa båda system, har hovrätten funnit att företräde bör lämnas det senare alternativet. Liknande synpunkter ha anförts av *generalpoststyrelsen*.

Pensionsstyrelsen har funnit de framlagda förslagen i stort sett väl avvägda.

Medicinalstyrelsen har framhållit, att den medicinska forskningen rörande åldrandets inverkan på den mänskliga organismen kunnat påvisa, att åldrandet i biologisk mening sker med större individuella variationer än man tidigare vetat om. Ett för tidigt åldrande förekommer i en mängd fall utan att företeelsen kan betecknas såsom sjuklig. Å andra sidan har kunnat fastslås, att ett större antal individer än man tidigare antagit bevarar den psykiska prestationsförmågan praktiskt taget oförminskad till hög ålder. Medicinalstyrelsen finner ur angivna synpunkt vad kommittén anført till stöd för sitt förslag om de nuvarande pensionsåldrarnas ersättande med pensioneringsperioder fullt riktigt.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har anført i huvudsak följande.

Enligt styrelsens förmenande innebär kommitténs förslag en godtagbar lösning av de frågor, kommittén haft att behandla. Därest förslaget lägges till grund för nya pensionsåldersbestämmelser, torde vinnas den anpassning efter inträdande växlingar med avseende å behov av och tillgång på arbetskraft, som enligt direktiven för kommittén borde eftersträvas. En höjning av pensionsåldrarna, på sätt kommittén för flertalet befattningar förordar, synes vidare medföra att myndigheterna endast i mindre mån behöva tillgripa anståndsbeviljande eller återanställning av pensionerade befattningshavare för att tillgodose personalbehovet. En väsentlig förbättring är även att bestämmelserna komma att lämna större möjlighet än hittills för staten och den enskilde befattningshavaren att bestämma tidpunkten för avgången ur tjänst med hänsyn till de individuella förhållandena.

Järnvägsstyrelsen har framhållit följande.

Huruvida de förhoppningar på en förbättrad arbetskraftstillgång, som knyts vid det nya systemet och som just nu motsvara ett aktuellt behov vid statens järnvägar, verkligen skola infrias, beror ytterst på personalorganisationernas och de enskilda befattningshavarnas lojalitet mot verket. Det förhållandet, att det enligt kommitténs uttalande i allmänhet skall vara befattningshavarens ensak att bestämma den närmare tidpunkten för sin avgång, har nämligen på många håll ingivit farhågor för, att de enskilda ekonomiska intressena ofta komma att ställas i förgrunden till förfång för det allmännas bästa. Så länge efterfrågan på arbetskraft är så stor som för närvarande, torde man icke kunna bortse från möjligheten, att det stora flertalet av de befattningshavare, som ännu besitta obruten arbetsförmåga och vilja till fortsatt förvärvsarbete, sluta sin statsanställning redan vid pensioneringsperiodens början och taga anställning i privat tjänst med åtföljande inkomstökning. Någon utsikt för statens järnvägar att i dylikt fall konkurrera med den privata företagsamheten om arbetskraften synes knappast finnas. Man torde ej heller böra blunda för den psykologiska effekten av det i och för sig både naturliga och förklarliga missnöje, som förutses komma att utbreda sig bland den yngre personalen, då dess beföringsmöjligheter hotas eller beskäras genom att äldre befördrad personal får rätt att inom pensioneringsperioden kvarstanna på obestämd tid efter uppnådd undre gräns av perioden. Ur denna synpunkt vore givetvis en bestämd tidpunkt för avskedstagandet att föredraga.

Den osäkerhet om när personalen kommer att avgå, som det nya systemet skapar, är så till vida även en olägenhet för statens järnvägar, att man icke kan vid varje tillfälle helt överblicka rekryteringsbehovet såsom f. n. är fallet. Denna olägenhet är dock icke av avgörande betydelse för frågan om det nya pensioneringssystemets godtagbarhet.

Statens pensionsanstalt har förklarat sig icke vilja motsätta sig, att den av pensionsålderskommittén föreslagna anordningen genomföres såsom ett provisorium i avvaktan på resultatet av en allmän översyn av det statliga pensionssystemet, ehuru förslaget enligt anstaltens mening lider av vissa svagheter.

Styrelsen för Svenska landskommunernas förbund har uttalat, att det är icke blott principiellt riktigt utan även sakligt påkallat, att den avvägning av pensionsåldrarna, som skedde år 1934, nu frångås och att en sådan justering av avgångsåldern vidtages, att denna bringas närmare tjänstbarhetsåldern. Styrelsen finner det emellertid tveksamt om det föreslagna systemet kan leda till ett ökat ianspråktagande av befattningshavarnas arbetskraft.

Styrelsen för Svenska stadsförbundet har anfört att man — med hänsyn till den anställdes möjlighet att skaffa sig annan anställning efter pensionsavgången samt personalorganisationernas och kamraternas påtryckningar — har anledning befara att ett system med pensioneringsperioder kommer att för åtskilliga grupper statsanställda visa sig mindre effektivt såsom medel att förekomma tidigare avgång ur tjänsten än som i nuvarande läge kan anses försvarligt. Styrelsen har likväl icke velat avstyrka att det föreslagna systemet prövas. Skulle detta därvid befinnas mindre lämpligt, förordar styrelsen en höjning av de fixa pensionsåldrarna.

Statskontoret har uttalat, att ämbetsverket icke velat motsätta sig kommitténs förslag, även om statskontoret ur vissa synpunkter funnit en höjning av de fasta åldersgränserna vara att föredraga. Ämbetsverket har anfört bl. a. följande.

Kommitténs förslag måste enligt statskontorets mening närmast betraktas såsom ett överförande av det nuvarande anståndsinstitutet till en annan form, där avgörandet om kvarstående i tjänst så gott som helt lagts i befattningshavarens hand. Den ömtåliga situation, i vilken myndigheterna enligt kommitténs mening befinna sig vid tillämpning av gällande bestämmelser om anstånd med avsked, torde vid genomförande av det föreslagna systemet med största sannolikhet komma att bli än ömtåligare. Tidpunkten för avgången lär väsentligen komma att ensidigt avgöras av befattningshavaren. För ett verk med stor personal och i all synnerhet för affärsverken måste ett sådant förhållande, speciellt i fråga om personal med den lägre pensioneringsperioden 60—63 år, komma att medföra betydande olägenheter.

Redan ur angivna synpunkt måste statskontoret ställa sig tveksamt till kommitténs förslag i pensionsåldersfrågorna. Därtill kommer, att ämbetsverket icke finner sig övertygat om att de enskilda befattningshavarna komma att kvarstå i tjänst utöver pensioneringsperiodens nedre gräns i sådan utsträckning, att dessa därigenom, på sätt kommittén förutsatt, komma att medverka till en mera allmän höjning av pensionsåldersnivån.

Mot det föreslagna periodsystemet har statskontoret även vägt frågan om en fix pensionsålder, höjd för personalgrupper med nuvarande 60 och 63 års pensionsålder — en höjning av 65-års ålder finner ämbetsverket varken lämplig eller påkallad. För ett bestämmande av pensionsåldrarna enligt denna princip talar onekligen det förhållandet, att de bedömningsgrunder, som tillämpats vid bestämmandet år 1934 av de nuvarande pensionsåldrarna och som hittills icke visat sig hållbara i den mån man räknat med en ungdomsarbetslöshet, föranlett fastställande i åtskilliga fall av lägre pensionsåldrar än som påkallats av effektivitetssynpunkten. Statskontoret skulle obetingat ha anslutit sig till ett förslag om bibehållande av fixa pensionsåldrar med en viss höjning av nuvarande lägre pensionsåldrar 55 och 60 år, om tillämpningen av dessa åldersbestämmelser kunnat kombineras med ett effektivt utnyttjande vid förekommande behov av anståndsregler, motsvarande de nu gällande.

Vid sitt slutliga överbärande av förevarande spörsmål har statskontoret — i betraktande av vad kommittén anfört om anståndsinstitutets ineffektivitet för inverkan på arbetskraftstillgången och med hänsyn till de stora individuella skiljaktigheter, som obestriddigt förekomma i fråga om tjänstbarhetsåldern, ävensom övriga svårigheter att ernå en rättvisande avvägning av pensionsåldrarna — stannat för att icke motsätta sig, att de normala pensionsåldrarna i enlighet med kommitténs förslag konstrueras efter en glidande skala, varigenom de olika perioderna komma att övergå i varandra.

Telegrafstyrelsen har ansett en begränsad höjning av de fasta pensionsåldrarna vara att föredraga framför en övergång till pensioneringsperioder. Styrelsen har förordat, att samtliga pensionsåldrar provisoriskt höjas med ett år och att frågan om tillämpning av glidande pensionsåldrar göres till föremål för ytterligare utredning.

Domänstyrelsen har uttalat, att staten måste förbehålla sig medbestämmanderätt med avseende å avgångstiden, om de fixa pensionsåldrarna ersätts med pensioneringsperioder.

Statens sakrevision har ansett, att syftet att tillvarataga äldre duglig arbetskraft kan tillgodoses genom det föreslagna periodsystemet endast under förutsättning att avgörandet, huruvida en befattningshavare skall kvarstå under pensioneringsperioden eller icke, helt överlåtes till myndigheten. Sakrevisionen har anfört.

Förslaget innebär i princip en rätt, men ej en skyldighet, för den anställda att kvarstå i tjänst under pensioneringsperioden utöver fastställd pensionsålder. Bevisbördan, huruvida detta är förenligt med statsnyttan eller icke, förutsättes åvila myndigheten, som har att meddela beslut om entledigande efter att ha förskaffat sig en bestämd, på erfarenhet av den anställdes arbete grundad uppfattning om hans förmåga att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänsteåligganden.

Då bevisbördan i nämnda avseende sålunda ålägges myndigheten och då det torde vara relativt svårt att objektivt påvisa, att den anställda icke kan fullgöra sin tjänst, torde resultatet mången gång bliva, att en anställd får kvarstå i tjänst hela pensioneringsperioden utan att detta är motiverat ur statsnyttans synpunkt. Härtill kommer det otillfredsställande i att en anställd, som kanske tidigare fullgjort sin tjänst på ett synnerligen tillfredsställande sätt men som på grund av inträdande åldersförändringar förlorar sin arbetskapacitet — vilket han kanske icke vill erkänna — under pensioneringsperioden blir entledigad. Det är att befara, att myndigheterna i dylika fall draga sig för ett entledigande. Följden härav kan bliva, att statsverksamheten belastas med anställda, vilka icke utgöra tillfredsställande arbetskraft. Då den anställda å andra sidan icke har skyldighet att kvarstå i tjänst under pensioneringsperioden, kan statsverket, om vederbörande av privata skäl väljer att avgå, gå miste om en kanske förstklassig och välbehörlig arbetskraft.

Två ledamöter av sakrevisionen ha anmält avvikande mening och uttalat, att sakrevisionen bort tillstyrka kommitténs förslag.

Kammarrätten, skogsstyrelsen, rikets allmänna kartverk och länsstyrelsen i Norrbottens län ha helt avstyrkt förslaget om införande av pensioneringsperioder. Dessa myndigheter ha ansett, att effektivitetssynpunkterna kunna bättre tillgodoses genom fixa pensionsåldrar med anståndsförfarande. *Kammarrätten* har uttalat, att kommittén underskattat betydelsen av anständsinstitutet såsom arbetskraftsreglerande faktor, samt i övrigt anfört bl. a. följande.

Det av kommittén föreslagna pensionsålderssystemet kan i förstone synas tilltalande; kammarrätten måste likväl ifrågasätta, om det kan vara med statens intressen förenligt att beträffande samtliga befattningshavare låta tidpunkten för vederbörandes avgång i första hand bli beroende av hans eget val. Visserligen skulle befattningshavarens rätt att avgå före uppnåendet av pensioneringsperiodens övre gräns motsvaras av en möjlighet för vederbörande myndighet att tillse, att befattningshavarens tjänstgöring icke fortgår längre än att han kan på tillfredsställande sätt fullgöra sin tjänst. Såvitt kammarrätten kan finna, måste emellertid myndighetens handlingsfrihet härvidlag i praktiken bli starkt beskuren.

Även under förutsättning, att, såsom kommittén tänkt sig, pensioneringsperiodens övre gräns avväges med försiktighet, så att den kommer att unge-

får sammanfalla med den åldersgräns som skolat gälla vid bibehållande av nuvarande system med fix tidpunkt såsom pensionsålder, måste kammarrätten fråga sig, om det föreslagna systemet verkligen erbjuder sådana påtagliga fördelar, att detsamma bör givas företräde framför den nuvarande anordningen med fixa pensionsåldrar, vilken väl knappast drabbats av annan anmärkning än att de nuvarande pensionsåldrarna befunnits avvägda utifrån alltför osäkra förutsättningar. Det är kammarrättens uppfattning, att det nuvarande pensionsålderssystemet i förening med en effektivt verkande anståndsregel alltjämt är ägnat att tillgodose såväl statens som befattningshavarens intressen.

Rikets allmänna kartverk har uttalat i huvudsak följande.

Kartverket anser det nuvarande systemet med fasta pensionsåldrar vara att föredraga. Om pensionsåldrarna därvid höjas och därmed statsförvaltningens effektivitet säkerligen minskas, kommer ansvaret härför då att åvila de härom beslutande statsmakterna. Med kommitténs förslag däremot överflyttas ansvaret i hög grad på ämbetsverken, som måste, om effektiviteten i arbetet skall kunna bevaras, i säkerligen stor omfattning kräva avgång vid pensionsperiodens lägsta pensionsålder. Förslaget kommer att för ämbetsverkens ledning medföra en mer ömtålig situation än nu i förhållande till personalen, och detta i väsentligt fler fall än om fast pensionsålder är gällande, enär mindre effektiva arbetskrafter som regel icke begära anstånd med avskedet men väl kunna vilja begagna möjligheten att kvarstå till pensioneringsperiodens slut, om sådana perioder införas. Därjämte kan lätt uppstå en än mer ömtålig situation för verkens ledning, om statsmakterna med pensioneringsperioders införande avse, att personalen som regel bör kvarstå så länge som möjligt, men ur ämbetsverkens effektivitetssynpunkt avsked likväl bli nödvändiga vid den lägsta pensionsåldern.

Ur effektivitetssynpunkt synes systemet med nuvarande fasta pensionsåldrar och med — på visst sätt kompletterad — möjlighet till anstånd med avskedet vara att föredraga framför systemet med pensioneringsperioder, utgående från motsvarande pensionsåldrar såsom lägsta pensioneringsår. I förra fallet kommer endast fullt effektiv arbetskraft att kvarstå utöver pensionsåldern. Möjligen kan dock i ett nödläge av den anledning, att specialutbildad arbetskraft saknas, visa sig nödvändigt att behålla i tjänst någon tjänsteman även om denne ej besitter full effektivitet. Detta blir emellertid endast undantagsfall i stället för sannolik regel enligt kommitténs förslag. Ur tjänstemännens beföringssynpunkt bör systemet med fast pensionsålder likaledes vara att föredraga, om anståndsörfarandet endast utnyttjas, då särskilda skäl föreligga.

Försvarets civilförvaltning har funnit det tveksamt om förevarande spørsmål beträffande de civila befattningshavarna kan lösas fristående utan hänsynstagande till motsvarande frågor för åtminstone den civilmilitära personalen. Liknande synpunkter ha anförts av *chefen för armén*. Även *lantmäteristyrelsen* har uttalat sig för ett uppskov med prövningen av kommitténs förslag.

Såsom av det föregående framgår ha vissa myndigheter understrukt vikten av att myndigheterna erhålla betryggande möjlighet att besluta om entledigande under pensioneringsperiod på grund av befattningshavarens arbetsförmåga.

Försvarets civilförvaltning har ansett, att bedömandet av en befattningshavares tjänsteduglighet måste bli helt beroende på myndighetens uppfattning. Kommitténs uttryckssätt beträffande tjänstemannens rätt att bestämma tidpunkten för sin avgång har därför synts ägnat att giva anledning till tveksamhet om innebörden av det föreslagna systemet. Hänsyn bör givetvis tagas till personalens berättigade intressen men statens intresse kräver enligt civilförvaltningens uppfattning, att tjänstemannens möjlighet att kvarstå i tjänst intill pensionsperiodens slut icke utnyttjas för att, om denne icke kan prestera ett fullgott arbete, bereda honom förmånligare försörjningsläge än vad enbart utgående pension kan medföra.

Generalpoststyrelsen har uttalat, att en nödvändig förutsättning för att det föreslagna systemet skall kunna accepteras är att myndigheternas befogenhet att pensionera tjänsteman före pensioneringsperiodens utgång icke blir alltför snäv. Om vederbörande på grund av minskad arbetsduglighet, ofta återkommande sjukledighet e. d. anses icke lämpligen böra kvarstå i tjänst, måste myndigheten enligt styrelsens uppfattning äga möjlighet att utan den forbundna prövning, som gäller i fråga om sjuk- eller tvångspensionering, vidtaga åtgärder för tjänstemannens entledigande vid pensioneringsperiodens nedre gräns eller vid lämplig tidpunkt under perioden. *Vattenfallsstyrelsen* har anført.

Vattenfallsstyrelsen är tveksam rörande lämpligheten av att lägga initiativet till en befattningshavares avgång före normaltiden hos myndigheten. Ett sådant ingrepp från myndighetens sida torde befattningshavaren komma att uppfatta som ett underbetyg och ett avskedande i förtid. Det nuvarande systemet, enligt vilket initiativet förutsättes komma från befattningshavarens sida, medför icke samma konsekvenser, då det i detta fall är fråga om en vägrad förmån utöver det normala.

Kommittén angiver fall, då myndigheten skulle kunna vägra befattningshavare rätt att kvarstå i tjänst till pensionsperiodens slut. Vattenfallsstyrelsen anser att det är av vikt, att bestämmelserna ge myndigheten möjlighet att vid sitt bedömande av frågan om tjänstemannens kvarstannande i tjänst anlägga alla de synpunkter, som kunna tänkas påverka frågan. En tjänsteman kan ha god arbetsförmåga, men t. ex. lida brist på samarbetsförmåga, vara dålig arbetsledare etc. De omständigheter, som göra en tjänstemans avgång önskvärd, behöva icke bero allenast på hans åldrande.

Statskontoret har ansett att större utrymme bör lämnas åt myndighetens bestämmanderätt i fråga om anställningsförhållandets fortvaro under pensioneringsperioden. Förslagsvis skulle myndighet kunna åläggas att en gång årligen taga under omprövning den fortsatta anställningen för de tjänstemän hos myndigheten, vilka överskridit periodens nedre gräns.

Medicinalstyrelsen har framhållit följande.

Redan under de av kommittén angivna försättningarna synes myndigheternas initiativrätt i betänkandet ha beskurits starkare än som är förenligt med effektivitetssynpunkten. En full kongruens mellan myndighetens och befattningshavarens initiativrätt torde under alla omständigheter vara nödvändig, om man vill tillgodose denna synpunkt. Nödvändigheten härav framträder självfallet starkare, ju längre pensioneringsperioderna göras. Medicinalstyrelsen instämmer helt i kommitténs uttalande, att myndig-

heten skall ha möjlighet att tillse, att befattningshavarens tjänstgöring icke fortgår längre än att han kan på tillfredsställande sätt fullgöra sin tjänst. Men styrelsen anser i motsats till kommittén, att det skall klart utsägas, att myndigheten är skyldig att, närhelst en befattningshavare meddelar sin avsikt att icke söka pension vid pensioneringsperiodens nedre gräns, pröva, huruvida detta är förenligt med statsnyttan. Föreskrift bör meddelas att, därest myndigheten skulle anse eller finna sannolikt att ett entledigande är påkallat men befattningshavaren vidhåller sin önskan att kvarstå, läkarundersökning av befattningshavarens tjänstbarhet skall äga rum. För att reducera det intryck av chikan, som kunde befaras komma att vidlåda ett sådant tvångsvis genomfört entledigande, bör i förarbetena klart utsägas, att detta är något normalt och hänförligt endast till det normala åldrandet. Några protester från personalsammanslutningarnas sida torde i regel ej behöva befaras vid ett sådant entledigande. Däremot är det väl ej osannolikt, att personalsammanslutningarna kunna komma att söka öva press på myndigheterna att utnyttja entlediganderätten i större utsträckning än myndigheterna själva finna sakligt påkallat. Skulle så visa sig bli fallet, kunna centrala direktiv tänkas bli av värde, gående ut på att sådana personalönskemål böra tillgodoses endast i den mån de sammanfalla med effektivitetssynpunkten, helt objektivt fastställd.

Även *marinförvaltningen, chefen för marinen och järnvägsstyrelsen* ha uttalat sig för en obligatorisk läkarundersökning för befattningshavare, som uppnått pensioneringsperiodens nedre gräns.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har förordat, att befogenheten att entlediga befattningshavare under pensioneringsperioden skall förbehållas Kungl. Maj:t.

Styrelsen för Svenska landstingsförbundet har föreslagit, att vederbörande myndighet skall ha att pröva ansökan om avgång före pensioneringsperiodens övre gräns ej blott på de av kommittén föreslagna grunderna utan även under hänsynstagande till statens intresse. Myndigheten skulle således fästa avseende vid i första hand anställningshavarens tjänstbarhet men också möjligheterna att få tjänsten besatt med annan fullgod arbetskraft m. m.

IV. Civila statstjänstemän.

1. Avvägningen av åldersgränserna.

Då kommittén ansett effektivitetssynpunkter böra vara i första hand avgörande vid fastställande av pensionsåldersnivån för olika tjänstekategorier, har kommittén funnit sig icke böra utgå från de nuvarande pensionsåldrarna och genom jämkningar av dessa på grund av ändrade förhållanden söka framkonstruera lämpliga avgångsåldrar. Kommittén har i stället förutsättningslöst sökt med stöd av den erfarenhet, som av myndigheterna vunnits rörande tjänstbarhetsåldern för olika befattningshavargrupper, bilda sig en uppfattning om lämplig avgångsålder. Härvid har kommittén haft att taga hänsyn till och mot varandra väga olika faktorer dels sammanhängande med de speciella tjänsterna, dels av mera allmän innebörd. Såsom en omständig-

het talande för höjd pensionsålder har beaktats det förbättrade allmänna hälsotillståndet och den något ökade livslängden. Å andra sidan har en på många områden inträdd intensifiering av arbetet ansetts utgöra skäl verkande åt motsatt håll. Kommittén har emellertid fått den uppfattningen, att ur effektivitetssynpunkt hinder icke bör beträffande det stora flertalet tjänstekategorier möta mot ianspråktagande av befattningshavarnas arbetskraft under icke oväsentligt längre tid än som följer vid tillämpning av nuvarande fixa pensionsåldrar. Detta resultat stämmer enligt kommitténs mening med det förhållandet, att sistnämnda åldrar i stor utsträckning bestäms med hänsynstagande till även sådana synpunkter — främst hänsyn till motsedd utveckling å arbetsmarknaden — som icke direkt sammanhånga med befattningshavarnas tjänstbarhet. Kommittén har emellertid, samtidigt som den i första hand byggt på effektivitetssynpunkter, ansett sig böra beakta sociala hänsyn. Kommittén avser närmast önskemålet, att varje medborgare bör — i vart fall i den mån han själv uppfattar det såsom en förmån — erhålla tillfälle att på äldre dagar men innan hans arbetsförmåga helt förbrukats inrätta sin tillvaro efter vad han själv inom ramen för sina resurser finner för gott. I den mån avgångstiden ur statstjänst regleras i enlighet med den avvägning av pensioneringsperioderna, som kommittén förordar, finner kommittén skäligt utrymme vara lämnat åt sociala hänsyn av nu antydda slag. I detta sammanhang har kommittén erinrat att avgångsåldern för statstjänstemännen i Danmark, Finland och Norge är väsentligt högre än den i Sverige för närvarande tillämpade.

För närvarande gällande huvudregler i fråga om pensionsåldern för civila befattningshavare innebära, såsom den tidigare redogörelsen utvisar, en pensionsålder av 65 år för befattningshavare i 17 eller högre lönegrad samt av 60 år för lägre befattningshavare och arbetarpersonal. Härifrån gälla dock talrika undantag, varigenom pensionsåldern för ett stort antal befattningar fastställts till 63 år och — i några enstaka fall — 55 eller 57 år. Indelningen i de två huvudgrupperna — befattningshavare i 17 eller högre lönegrad och lägre befattningshavare — byggde på antagandet, att sistnämnda befattningshavare på grund av sitt i regel mera fysiskt påfrestande eller genom rutinmässighet mera tröttande arbete beräknades icke kunna med tillfredsställande arbetsförmåga kvarstå lika länge som högre befattningshavare, varjämte de sociala synpunkter, som påverkade pensionsåldersavvägningen år 1934, särskilt gjorde sig gällande beträffande de lägre befattningshavarna. Ehuru kommittén anser, att de skäl, som föranledde den stora olikheten i pensionsåldershänseende mellan de angivna två huvudgrupperna, i viss mån överdimensionerats, har kommittén dock funnit sig kunna begagna nämnda indelning i två huvudgrupper såsom en praktiskt användbar utgångspunkt vid sin förutsättningslösa inplacering av befattningshavarna i olika pensioneringsperioder. Den reguljära pensioneringsperioden för de högre befattningshavarna bör enligt kommitténs förmenande lämpligen omfattas tiden från fyllda 65 år till fyllda 66 år. Kommittén har övervägt utökning uppåt av perioden med ytterligare ett år men — med hänsyn till de

snabba förändringar i arbetsförmågan som lätt inträda vid denna relativt höga ålder — ansett försiktigheten bjuda, att pensioneringsperioden begränsas på sätt nyss angivits. Liksom för närvarande är det enligt kommitténs åsikt tillika erforderligt att för vissa kategorier av nu avsedda befattningshavare tillämpa lägre avgångsålder. Antalet dylika kategorier anser kommittén emellertid kunna något inskränkas i förhållande till vad nu gäller.

Vid de övernäganden, som — med utgångspunkt från förut angivna huvudprinciper och på grundval av från myndigheter inhämtade yttranden rörande olika tjänsters mer eller mindre krävande beskaffenhet — ägt rum inom kommittén rörande lämplig avgångsålder för de till högst 16 lönegraden hänförliga befattningshavarna har kommittén funnit att, om man bortser från de sociala, för närvarande icke aktuella förhållanden, som påverkat pensionsåldersavvägningen år 1934, avgångsåldern för åtskilliga kategorier befattningshavare bör höjas för att bringas i nivå med den ålder, intill vilken befattningshavarna såsom regel kunna förutsättas vara i stånd att på tillfredsställande sätt fullgöra sina åligganden. Då det gällt att i anslutning härtill verkställa lämplig avvägning av pensionsåldrarna, har kommittén med hänsyn till den skiftande arten av de arbetsuppgifter som ankomma på innehavarna av olika befattningar, stannat vid att förorda, att å befattningarna reguljärt skall tillämpas endera av följande pensioneringsperioder, nämligen antingen en period, omfattande tiden från uppnåendet av 60 års ålder intill uppnåendet av 63 års ålder, eller en period, omfattande tiden från uppnåendet av 63 års ålder intill uppnåendet av 65 års ålder. Vid den genomgång av olika befattningar, som av kommittén verkställts, ha de personalkategorier, vilka torde omfatta majoriteten av tjänstemännen, ansetts böra hänföras till den lägre perioden.

I enlighet med vad kommittén sålunda förordat och med iakttagande av att pensioneringsperiod bör börja och sluta vid jämna månadsskiften skulle för de civila statliga befattningshavarna tillämpas någondera av följande reguljära pensioneringsperioder, nämligen

pensioneringsperiod I, omfattande tiden från utgången av den kalendermånad, varunder tjänstemannen uppnår 60 års ålder, till utgången av den kalendermånad, varunder han uppnår 63 års ålder,

pensioneringsperiod II, omfattande tiden från utgången av den kalendermånad, varunder tjänstemannen uppnår 63 års ålder, till utgången av den kalendermånad, varunder han uppnår 65 års ålder, eller

pensioneringsperiod III, omfattande tiden från utgången av den kalendermånad, varunder tjänstemannen uppnår 65 års ålder, till utgången av den kalendermånad, varunder han uppnår 66 års ålder.

För några befattningar har kommittén emellertid funnit böra liksom för närvarande gälla en av särskilda förhållanden betingad speciellt låg avgångstid, understigande 60 år. Även i dessa fall bör avgångstiden konstrueras såsom en period. I de fall då vid den av kommittén verkställda översynen lägre avgångstid än 60 år ansetts böra ifrågakomma, har kommittén funnit pensioneringsperioden lämpligen böra bestämmas till tiden från

uppnådda 55 till uppnådda 58 levnadsår. Med hänsyn till möjligheten av att även annan speciell avgångsperiod än 55—58 år kan bli aktuell, har kommittén ansett, att samtliga tjänster med här avsedd, under 60 år ligande avgångstid böra sammanföras till en gemensam *pensioneringsperiod IV*, med angivande för varje särskild befattning av den pensioneringsperiod, som skall gälla.

Enligt de i 6 avd. i 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente intagna särskilda bestämmelserna inträder för vissa befattningshavare — bl. a. lärare vid de allmänna läroverken — pensionsåldern vid utgången av det kalenderhalvår varunder befattningshavaren uppnår den levnadsålder, till vilken pensionsåldern är knuten. I analogi härmed bör enligt kommittén pensioneringsperioden för angivna befattningshavare löpa från ingången av det kalenderhalvår, som tager sin början näst efter det befattningshavaren uppnått nyss avsedda levnadsålder, och därefter omfatta lika lång tid som den vanliga pensioneringsperioden. Enligt kommitténs förmenande bör för dessa befattningshavare avgång under pensioneringsperioden regelmässigt äga rum endast vid utgången av jämnt kalenderhalvår, därest icke avgången påkallas av nedsatt arbetsförmåga eller myndigheten eljest finner lämpligt att avgången sker under kalenderhalvåret.

Vad kommittén sålunda föreslagit i fråga om pensioneringsperiodernas omfattning och avgränsning har i allmänhet icke föranlett några erinringar i remissyttrandena.

Marinförvaltningen, socialstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, pensionsstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, statens institut för folkhälsan, länsstyrelsen i Gävleborgs län och styrelsen för Svenska landskommunernas förbund ha dock uttalat sig för en utsträckning av pensioneringsperiod III till att avse 65—67 års ålder.

Statistiska centralbyrån har förordat, att tjänstemän i lönegraderna 1—16 i princip böra hänföras till en pensioneringsperiod, omfattande tiden 60—65 år, samt att pensioneringsperioden för tjänstemän tillhörande lönegraderna 17 och högre lämpligen bör vara 65—67 år.

Två ledamöter av statens sakrevision ha ansett, att pensioneringsperioderna II och III böra omfatta tre år vardera.

Medicinalstyrelsen har anfört.

Mot bakgrunden av läkarvetenskapens erfarenheter torde icke utan fog kunna göras gällande, att kommittén givit de olika pensioneringsperioderna en alltför ringa spännvidd för att täckning skall vinnas för den grundläggande synpunkten om tillgodoseende av kravet på effektivitet i förvaltningen. Lika irrationellt som det är att behålla en till funktionerna — om än icke till levnadsåldern — överårig befattningshavare i tjänst, lika irrationellt är det att tvinga en till funktionerna fullgod befattningshavare till för tidig pensionsavgång.

Den maximala fysiska prestationsförmågan sjunker ofta märkbart efter fyrtioårsåldern. Vid femtioårsåldern torde denna prestationsförmåga normalt ha minskat i sådan grad, att den av de sakkunniga föreslagna undan-

tagsgruppen IV, vilken föreslagits normalt omfatta åldern 55—58 år, ur medicinsk synpunkt kan förordas.

Vid fixerandet av övriga pensioneringsperioder kommer hänsynen till den psykiska prestationsförmågan särskilt i förgrunden. Denna prestationsförmåga varierar mycket starkt. På grund härav måste det anses oför-
enligt med effektivitetsprincipen att bestämma pensioneringsperioderna till allenast tre, två och ett år. En spännvidd på fem år för dessa perioder framstår ur medicinsk synpunkt som motiverad. Av praktiska skäl föreslår medicinalstyrelsen, att man åstadkommer denna spännvidd genom att man dels inför en rätt för myndigheten att påkalla förtidspensionering högst två år före varje pensioneringsperiods början av befattninghavare, som utan att fylla villkoren för sjukpension likväl har nedsatt arbetsförmåga, dels ock sätter den normala spännvidden för envar av dessa tre perioder till tre år.

Medicinska högskolan i Göteborg har ansett, att pensioneringsperiod I bör omfatta tiden 61—63 år samt pensioneringsperiod III tiden 65—67 år.

Statskontoret föreslår, att nedre gränsen för pensioneringsperiod I höjes till 61 år.

Arméförvaltningen, vattenfallsstyrelsen, lantmäteristyrelsen och länsstyrelsen i Hallands län uttala sig mot en höjning av pensionsåldrarna utöver 65 år.

2. Pensioneringsperioderna för de särskilda tjänsterna.

Huvudreglerna angående tidpunkten för inträdet av pensionsåldern äro för såväl ordinarie som extra ordinarie befattningar intagna i 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente. De ordinarie befattningar, för vilka skola gälla från huvudreglerna avvikande särskild pensionsålder, finnas angivna i en av Kungl. Maj:t med stöd av riksdagens beslut fastställd pensionsåldersförteckning, vilken finnes fogad såsom Bilaga A vid tillämpningsföreskrifterna till reglementet. Beträffande extra ordinarie befattningar äger Kungl. Maj:t med stöd av föreskrift i tjänstepensionsreglementet fastställa särskild pensionsålder i fall, då sådan finnes påkallad. Detta har skett dels genom meddelande i 6 § tillämpningsföreskrifterna av vissa allmänna bestämmelser i fråga om dylik särskild pensionsålder, dels genom fastställande av en såsom Bilaga B vid tillämpningsföreskrifterna fogad pensionsåldersförteckning för vissa extra ordinarie befattningar vid försvaret, dels genom olika beslut i form av ämbetskrivelser till vederbörande myndigheter, avseende en del särskilda befattningar.

Enligt kommitténs uppfattning böra avgångsåldrarna för ordinarie befattningar alltjämt fastställas under riksdagens medverkan. Kommittén har emellertid, i anslutning till vad förut anförts i fråga om huvudprinciperna för de olika befattningarnas hänförande till de föreslagna pensioneringsperioderna, ansett sig böra förorda, att bestämmelserna om avgångstid i tjänstepensionsreglementet begränsas till fastställande av den tid, som de olika pensioneringsperioderna skola omfatta, samt att angivandet av vilken period, som skall tillämpas för varje befattning, i sin helhet sker i en till reglementet fogad förteckning. Detta innebär dock icke, att varje särskild

befattning behöver upptagas i förteckningen. Kommittén har nämligen såsom förut nämnts funnit, att den nuvarande huvudindelningen i pensionsåldershänseende mellan befattningar i högst 16 lönegraden och befattningar i högre lönegrader kan tjäna såsom praktiskt underlag vid förteckningens tekniska utformning. I anslutning härtill har kommittén tänkt sig, att för *pensioneringsperiod III* (65—66 år) icke skola förtecknas de befattningar i lönegraderna Ca 17 och högre, för vilka denna pensioneringsperiod skall gälla, utan endast angivas, att för samtliga befattningar i sagda löneläge pensioneringsperiod III skall tillämpas, i den mån ej i förteckningen annan period angives för dylik befattning. För denna pensioneringsperiod skola däremot specificeras de lägre befattningar, för vilka perioden skall gälla.

Beträffande befattningar i lönegraderna Ca 1—16 har kommittén såsom mest praktiska anordning förordat, att för *pensioneringsperiod II* (63—65 år) angives, att denna period skall tillämpas i fråga om dessa befattningar, i den mån ej i förteckningen annan period angives för viss befattning. Där- emot specificeras de högre befattningar, som skola hänföras till pensioneringsperiod II.

För *pensioneringsperiod I* (60—63 år) skola enligt förslaget förtecknas befattningar i samtliga lönelägen, för vilka skall tillämpas denna period. Härvid böra, i viss överensstämmelse med vad för närvarande tillämpas, be- fattningar, som förekomma under flera verk och för vilka genomgående pensioneringsperiod I skall gälla, för undvikande av upprepning upptagas i en grupp för sig. Vad slutligen beträffar den för befattningar med speciell avgångstid avsedda *pensioneringsperiod IV* böra samtliga ifrågavarande be- fattningar särskilt uppräknas med angivande för varje befattning av den av- gångstid, som skall gälla.

För vinnande av större överskådlighet föreslår kommittén i tekniskt hän- seende, att de befattningar, som skola specificeras inom var och en av ko- lumnerna, sammanföras i särskilda tabeller, anslutna till vederbörande kolumn.

Förteckningen rörande fördelningen i pensioneringsperioder skall sålunda enligt kommitténs förslag uppställas på följande sätt.

Pensioneringsperiod.

I.	II.	III.	IV.
A. Vissa befattningar i allmänhet.	A. Befattningar i löne- grad Ca 1—16, för vil- ka ej angives annan pensioneringsperiod.	A. Befattningar i annan lönegrad än Ca 1—16, för vilka ej angives annan pensionerings- period.	Vissa befattning- ar vid särskilda verk. <i>Se tabell D.¹</i>
B. Vissa befattningar vid särskilda verk. <i>Se tabell A.¹</i>	B. Vissa befattningar i annan lönegrad än Ca 1—16. <i>Se tabell B.¹</i>	B. Vissa befattningar i lönegrad Ca 1—16. <i>Se tabell C.¹</i>	

¹ Ej bifogade.

I fråga om extra ordinarie befattningar föreslår kommittén, att i tjänstepensionsreglementet intages en allmän bestämmelse att dessa befattningar skola fördelas på de olika pensioneringsperioderna enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande. Kommittén förutsätter, att vid denna fördelning de av Kungl. Maj:t och riksdagen följda principerna för de ordinarie befattningarnas inplacering i pensioneringsperiod vinna tillämpning.

Kommittén har framhållit, att en genomgång av de extra ordinarie befattningarna med hänsyn till de för dem gällande pensionsåldrarna givit vid handen, att åtskilliga ojämnheter vidlåda dessa befattningars placering i pensionsåldershänseende, främst däri att särskild pensionsålder icke blivit fastställd för många befattningar trots att så synbarligen bort ske. Sålunda har t. ex. i ett stort antal fall för extra ordinarie befattning vid visst verk kommit att gälla en lägre pensionsålder än för motsvarande befattning vid andra verk. Dylika inadvartenser synas i väsentlig mån bero på det förhållandet — sammanhängande med den extra ordinarie befattningens natur och den friare formen för sådan befattnings tillskapande — att frågan om lämplig pensionsålder för vederbörande befattning icke regelmässigt toges under övervägande vid befattningens tillkomst. De i 6 § 1 mom. b) tillämpningsföreskrifterna intagna bestämmelserna synas avsedda att i vissa fall onödiggöra en prövning av pensionsåldern för varje särskild extra ordinarie befattning genom pensionsålderns bindande vid vad som i pensionsåldershänseende gäller för ordinarie befattning med samma benämning. Dessa bestämmelser äro emellertid enligt kommitténs förmenande icke helt ändamålsenliga. Sålunda giver erfarenheten vid handen, att bestämmelserna vållat tvekan vid den praktiska tillämpningen och varit en bidragande orsak till uppkomsten av en del av nämnda ojämnheter. För egen del har kommittén kommit till den uppfattningen, att det för vinnande av konsekvens och överskådlighet är lämpligast, att en särskild förteckning över avgångsåldrarna uppgöres även för extra ordinarie befattningar. Denna förteckning, som bör fastställas av Kungl. Maj:t, synes böra upprättas helt efter mönster av motsvarande förteckning för ordinarie befattningar. Kommittén har i detta sammanhang understrukt vikten av att vid varje tillskapande av ny extra ordinarie befattning toges under särskilt övervägande, vilken pensioneringsperiod som bör gälla för befattningen.

För att vinna underlag för fördelningen av de särskilda befattningarna å de olika pensioneringsperioderna har kommittén trätt i kontakt med flertalet centrala verksamheter. Detta har skett genom inhämtande av skriftliga yttranden, genom företräde inför kommittén av representanter för myndigheterna eller genom besök hos dessa av representanter för kommittén. De härigenom inhämtade informationerna ha närmast varit avsedda såsom vägledning för kommitténs egna bedömanden, och några officiella yttranden, innefattande direkta förslag i fråga om tjänsternas fördelning å de ifrågasatta pensioneringsperioderna ha icke avgivits. Kommittén anför, att svårigheterna att finna den ur alla synpunkter lämpligaste avvägningen av avgångsåldern själfvallet äro avsevärda.

Med ledning av vad kommittén sålunda kunnat utröna rörande de arbetsuppgifter, som ankomma på de olika befattningarna, har kommittén uppgjort förslag till fördelning på pensioneringsperioder av de ordinarie och extra ordinarie befattningar, som funnos inrättade den 1 juli 1950. I betänkandet ha angivits de tjänster, som kommittén föreslår skola hänföras till »A. Vissa befattningar i allmänhet» under pensioneringsperiod I, varjämte kommittén i bilagorna 1—6 till betänkandet redovisat de befattningar, som förordas skola upptagas i tabellerna A, B och D. Kommittén har icke funnit anledning föreslå pensioneringsperiod III för någon befattning i lönegrad Ca (Ce) 1—16, i anledning varav någon tabell C för närvarande icke skulle vara erforderlig.

De ordinarie och extra ordinarie befattningar, som icke avses skola särskilt uppräknas, ha av kommittén redovisats i bilagorna 7—9 till betänkandet.

Kommitténs förslag till tjänsternas fördelning på de olika pensioneringsperioderna innebär på åtskilliga punkter ändringar i fråga om den tidpunkt då vederbörande befattningshavare tidigast må avgå ur tjänst. Ändringar ha föreslagits såväl i höjande som sänkande riktning. Med hänsyn till vad jag i det följande föreslår torde det emellertid icke vara erforderligt att i förevarande sammanhang lämna en närmare redogörelse för förslaget i denna del eller för innehållet i de yttranden, vari till behandling upptagits frågan om vilka pensioneringsperioder som böra gälla för de särskilda befattningarna. Följande allmänna synpunkter må dock återgivas ur yttrandena.

Statskontoret har uttalat, att huvudbestämmelserna om till vilken period de särskilda befattningarna skola hänföras böra intagas i pensionsreglementena, medan förteckningarna över tjänsterna böra innehålla endast de erforderliga särbestämmelserna.

Försvarets civilförvaltning har ifrågasatt, huruvida icke Kungl. Maj:t borde erhålla bemyndigande att, sedan riksdagen i samband med inrättande av nya ordinarie tjänster fastställt pensioneringsperiod för dessa, vidtaga härav erforderliga jämkningar i förteckningarna.

3. Särskilda frågor.

För ordinarie domare — med undantag av vattenrättsingenjör — gälla för närvarande särskilda bestämmelser om avgångsskyldighet. I fråga om dessa befattningshavare yttrar kommittén:

Beträffande ordinarie domare, med undantag av vattenrättsingenjör, har kommittén icke funnit skäl att föreslå annan högsta avgångsålder än den nuvarande, d. v. s. 67 år. Detta innebär, att dylik domare äger rätt att utan särskild prövning kvarstå ett år utöver pensioneringsperiodens övre gräns. I övrigt anser kommittén, att nu gällande bestämmelser angående domares avgångsskyldighet böra bibehållas oförändrade och att således den särskilda befogenhet, som enligt kommitténs förslag skall beträffande övriga ordinarie befattningshavare tillkomma vederbörande myndighet att förordna om befattningshavares avgång efter det han uppnått pensioneringsperiodens nedre gräns, icke skall ha tillämpning å domare.

Kommittén har också ansett sig böra förorda, att den år 1934 genomförda principiella likställigheten i pensionsåldershänseende mellan manliga och kvinnliga befattningshavare bibehålles.

I fråga om beräkningen av tjänstår för pension bör enligt kommitténs förslag det förordade pensionsålderssystemet föranleda, att tiden inom pensioneringsperioden likställes med tiden före pensioneringsperiodens början. Kommittén anför härom följande.

All tjänstgöringstid fram till periodens övre gräns bör tillgodoräknas såsom tjänstår. Senare tjänstgöringstid bör däremot — i likhet med vad för närvarande är fallet i fråga om tid, varunder tjänstgöring fullgöres på grund av erhållet anstånd med avsked eller vunnen återanställning — icke tillgodoräknas såsom tjänstår i pensionshänseende. I de fall då enligt nuvarande bestämmelser vid fastställande av sjukpension och familjepension hänsyn skall tagas till tid, som från sjukpensioneringen respektive dödsfallet återstår till pensionsåldern, bör efter genomförande av kommitténs förslag i stället räknas med tiden fram till pensioneringsperiodens övre gräns. Likaså bör nuvarande föreskrift om minskning i vissa fall av pensionsunderlaget för befattningshavare, som innehaft sin tjänst under kortare tid än tre år före pensionsålderns inträde, jämkas på det sätt att hänsyn kommer att tagas till de tre åren närmast före avgången även i den mån dessa helt eller delvis ligga inom pensioneringsperioden.

Enligt kommitténs uppfattning innebär det föreslagna pensionsålderssystemet för den enskilde befattningshavaren avsevärda fördelar, främst genom den möjlighet till beaktande av individuella förhållanden och önskemål, som detsamma innefattar. Även för statsverket såsom arbetsgivare måste den ökade möjligheten till anpassning av avgångstiden efter befattningshavarens arbetsförmåga och föreliggande behov av arbetskraft vara av stort värde.

Det behov av ytterligare arbetskraft ur de äldres led, som efter ett genomförande av det ifrågasatta nya pensionsålderssystemet kan förefinnas, finner kommittén böra i normalfall täckas genom återanställning. Däremot bör anståndsinstitutet i fortsättningen begagnas endast i mindre utsträckning. Enligt kommitténs förmenande synes dess användning kunna begränsas till fall, där anståndet helt betingas av tjänstesynpunkter. Anstånd i sådana fall anser kommittén böra beviljas endast efter prövning av Kungl. Maj:t och synes icke böra ifrågakomma för längre tid än ett år. Delta bör äga motsvarande tillämpning i fråga om utnyttjande av extra ordinarie befattningshavare efter utgången av pensioneringsperioden.

Kommittén har övervägt, huruvida icke de av kommittén föreslagna närmare bestämmelserna i pensionsreglementena om pensioneringsperioder borde kompletteras med ett stadgande av innebörd, att Kungl. Maj:t vid inträdande särskilt kännbar brist på arbetskraft skall kunna sätta ur tillämpning rätten för tjänstemännen att avgå vid pensioneringsperiodens nedre gräns eller eljest efter nämnda tidpunkt men före uppnåendet av periodens övre gräns. Ett beslut av dylik räckvidd har kommittén emellertid funnit innebära ett alltför djupgående ingrepp i tjänstemännens rättigheter för att det skall kunna fattas i administrativ väg. Uppkommer behov av en dylik

bestämmelse — exempelvis under ett nytt beredskapstillstånd — bör densamma därför underställas riksdagens prövning.

Däremot anser kommittén, att visst beaktande måste skänkas den visserligen icke för närvarande aktuella situation, då läget karakteriseras av överskott på arbetskraft, vare sig detta överskott gör sig gällande å arbetsmarknaden i allmänhet, inom statsförvaltningen eller inom visst område av denna. Jämväl det fall, att t. ex. på grund av vidtagna rationaliseringsåtgärder inom visst förvaltningsområde eller beträffande viss personalgrupp uppkommer ett särskilt ogynnsamt befordringsläge, finner kommittén böra uppmärksammas i detta sammanhang. Kommittén anser det därför lämpligt att i pensionsreglementena införes en bestämmelse om rätt för Kungl. Maj:t att föreskriva den avkortning av pensioneringsperioderna, som med hänsyn till nyssnämnda förhållanden må finnas påkallad.

Förslaget att någon saklig ändring icke skall vidtagas i gällande bestämmelser om domares avgångsskyldighet tillstyrkes av *Svea hovrätt* och *kammarrätten*. *Svea hovrätt* har uttalat, att avgångsskyldigheten även för vattenrättsingenjörerna bör inträda först vid 67 år.

Lämpligheten att i fråga om avgångsålder jämställa manliga och kvinnliga befattningshavare har ifrågasatts av *statens geotekniska institut* och *länsstyrelsen i Örebro län*.

Kommitténs förslag om rätt att tillgodoräkna tjänstgöringstid under pensioneringsperiod såsom tjänstår för pension har lämnats utan erinran av samtliga myndigheter utom *statens pensionsanstalt*, som framhållit följande.

Skulle i motsats till vad kommittén antagit avgången ur tjänst normalt komma att äga rum avsevärd tid före pensioneringsperiodens övre gräns, kan starkt ifrågasättas det berättigade i kommitténs förslag om hänsynstagande i vissa fall till den av pensioneringsperioden omfattade tiden vid beräkning av sjukpension och familjepension. Det kan synas särskilt tveksamt, om vid bestämmande av familjepensionsbelopp tjänstår böra få tillgodoräknas ända fram till pensioneringsperiodens slut även i fall, där befattningshavaren tillträtt ålderspension vid tidigare tidpunkt, kanske redan vid pensioneringsperiodens början.

Även kommitténs uttalanden rörande användningen av anstånds- och återanställningsinstituterna ha lämnats utan erinran av flertalet myndigheter. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* har dock ifrågasatt, om icke anstånds-institutet kan helt slopas. För de fall där ett kvarstående i tjänst blir aktuellt anser styrelsen återanställningsformen vara tillräcklig. *Pensionsstyrelsen* har ansett det lämpligt att vederbörande myndighet erhåller rätt att medgiva anstånd med avsked intill tre månader, där synnerliga skäl föreligga.

Förslaget att Kungl. Maj:t skall äga rätt att föreskriva avkortning av pensioneringsperioderna utan riksdagens hörande har avstyrkts av *Svea hovrätt*, *riksräkenskapsverket* och *statistiska centralbyrån*, vilka ansett att även sådana beslut äro av så ingripande betydelse för befattningshavarna, att de icke böra fattas i administrativ väg.

Järnvägsstyrelsen har däremot ansett, att Kungl. Maj:t bör äga befogenhet att meddela beslut även om den tillfälliga höjning av pensioneringsperiodens nedre gräns, som kan vara berättigad av rekryteringssvårigheter eller andra på arbetskraftstillgången inverkan omständigheter.

V. Övriga i kommitténs förslag upptagna personalkategorier.

1. Arbetare i statens tjänst.

För arbetare i statens tjänst, underkastade 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare, gäller såsom förut nämnts en pensionsålder av 60 år. Även enligt kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 490) med föreskrifter angående pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst (s. k. summarisk arbetarpension) gäller i princip en pensionsålder av 60 år. Kungörelsen äger tillämpning å arbetare, som icke enligt annan författning eller eljest meddelade föreskrifter åtnjuter eller äger rätt att åtnjuta tjänstepension eller därmed jämförligt understöd av statsmedel. Pension enligt denna kungörelse beviljas där så finnes skäligt under förutsättning bl. a. att arbetaren vid anställningens upphörande uppnått en levnadsålder av 60 år och därvid under en tid av sammanlagt minst 15 år efter fyllda 18 år, därav minst 12 år före fyllda 60 år, innehåft sådan anställning i statens tjänst, som utgjort hans huvudsakliga sysselsättning och förvärvskälla.

Enligt pensionsålderskommitténs uppfattning bör för arbetare, underkastade 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare, i princip tillämpas en pensioneringsperiod, motsvarande pensioneringsperiod I för tjänstemännen och sålunda omfattande tiden från fyllda 60 år till fyllda 63 år. Rätt till ålderspension bör alltså, liksom nu, inträda vid avgång med utgången av den kalendermånad, under vilken arbetaren uppnått en levnadsålder av 60 år. Å andra sidan innebär tillämpningen av dylik period, att arbetaren må kunna utan särskild prövning bibehållas i sin anställning under perioden — d. v. s. intill utgången av den kalendermånad, under vilken han fyllt 63 år — med rätt att räkna tjänstår för tjänstgöringstid under perioden.

På grund av arbetaranställningens art anser kommittén, att det lika litet som för de extra ordinarie tjänstemännen erfordras särskilda bestämmelser i pensionsförfattningarna rörande avgångsskyldigheten under perioden. Kommittén förutsätter emellertid, att, därest icke förhållandena på arbetsmarknaden annat påkalla, entledigande av arbetare under pensioneringsperioden icke skall ske under andra förutsättningar än som i det föregående angivits i fråga om de ordinarie tjänstemännen. Liksom beträffande tjänstemännen bör Kungl. Maj:t enligt kommitténs förslag erhålla befogenhet att temporärt besluta om jämkning nedåt av pensioneringsperiodens övre gräns för här ifrågakvarande arbetare, därest detta med hänsyn till läget på arbetsmarknaden skulle befinnas lämpligt.

I frågan om formen för ianspråktagande av arbetares arbetskraft efter pensioneringsperiodens slut förordar kommittén, att i tillämpliga delar skall gälla detsamma som beträffande tjänstemännen. Sålunda bör återanställningslinjen i första hand anlitas men även kvarstående i tjänst efter särskilt medgivande kunna ifrågakomma, det sistnämnda dock allenast under högst ett år och endast efter Kungl. Maj:ts prövning. Utan särskilt medgivande bör dock, i anslutning till vad nu gäller, säsongarbetare kunna bibehållas i sin anställning till utgången av den arbetssäsong, varunder pensioneringsperiodens övre gräns uppnåtts.

Även för sådan arbetarpersonal, varå nyssnämnda kungörelse är tillämplig, bör enligt kommitténs mening i princip gälla en pensioneringsperiod av 60—63 år. I övrigt bör den särskilda konstruktionen av avgångsbestämmelserna för denna personalgrupp bibehållas. Den föreslagna befogenheten för Kungl. Maj:t att besluta om jämkning av pensioneringsperiodens övre gräns förordas skola ha avseende även på denna grupp arbetarpersonal.

I den mån remissinstanserna haft anledning yttra sig i fråga om pensioneringsbestämmelserna för arbetare i statens tjänst ha de som regel icke gjort någon erinran mot vad kommittén uttalat och föreslagit. Av övriga yttranden må återgivas följande.

Statens avtalsnämnd anser en förlängning av den nu gällande pensionsåldern för arbetare i statens tjänst motiverad icke blott av den på arbetsmarknaden rådande bristen på arbetskraft och de kostnadsbesparingar ur statsfinansiell synpunkt, som därigenom skulle vinnas, utan jämväl av den fortskridande höjningen av medellivslängden och av statens intresse att kunna i tjänst bibehålla en skicklig arbetarstam.

Med den utformning kommitténs förslag erhållit finner avtalsnämnden det emellertid tveksamt, om förslaget kommer att medföra några väsentligare förbättringar, eftersom det i allmänhet skall ankomma på arbetstagaren att avgöra om han vill avgå eller icke sedan han uppnått den nedre pensioneringsgränsen. Avtalsnämnden anför, att det ligger nära till hands att antaga att en arbetstagare med rätt till full pension vid 60 års ålder liksom hittills i viss utsträckning kommer att avgå från sin statliga anställning och söka anställning å den allmänna arbetsmarknaden. Detta torde särskilt gälla den kvalificerade arbetskraften å orter, där tillgången på yrkesarbetare icke motsvarar efterfrågan.

Vad kommittén föreslagit i fråga om anstånd och återanställning har icke föranlett någon erinran från nämndens sida.

Försvarets fabriksstyrelse anför i huvudsak följande.

Förslaget om pensioneringsperioder bygger på förutsättningen att de statsanställda själva i allmänhet skulle vara intresserade av ett kvarstående i tjänst längre än enligt nuvarande system. Fabriksstyrelsen är emellertid icke övertygad om riktigheten av detta antagande. Förhållandena kunna naturligtvis variera inom olika anställningshavargrupper och på olika orter. I varje fall har styrelsen gjort den erfarenheten, att arbetarpersona-

len, som utgör huvudparten av fabriksverkets personal, i nu rådande läge i betydande utsträckning vid uppnådda 60 års ålder övergår till privat anställning med fulla kollektivavtalslöner jämsides med den statliga pensionen.

Genom den konstruktion av bestämmelserna rörande pensionsavgången, som föreslagits av de sakkunniga, kan det sålunda befaras, att statsförvaltningen vid arbetskraftsbrist berövas den bästa arbetskraften i stor utsträckning redan vid uppnåendet av pensioneringsperioden, medan, då arbetslöshet råder, de anställda i brist på andra arbetsuppgifter kvarstanna i tjänst till pensioneringsperiodens slut. I sistnämnda fall skulle visserligen staten själv kunna taga initiativ till en tidigare avgång med pension under pensioneringsperioden, men i praktiken torde svårigheter möta mot ett sådant ställningstagande, som i det rådande läget ur de äldre anställdas synpunkt måste betraktas som hårt. Fabriksstyrelsen har med andra ord funnit, att de sakkunnigas förslag åtminstone i vad angår fabriksverkets verksamhetsområde icke torde få den betydelse för reglering av arbetskraftstillgången som åsyftats.

I fråga om de särskilda pensionsåldrarna hyser styrelsen den uppfattningen, att den lägsta pensionsåldern inom fabriksverket bör vara 63 år. Denna ålder bör gälla för bl. a. arbetarpersonalen.

Domänstyrelsen har framhållit, att 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare, eftersom skogsarbetare äro undantagna från tillämpningen av detta reglemente, för domänverkets vidkommande gäller endast för skogsförmän, lantarbetare samt vissa specialutbildade arbetare, för närvarande 235 personer. Då domänstyrelsen i ett stort antal fall enligt erhållet bemyndigande medgivit anstånd, utöver i reglementet angivna två år, med ytterligare två år, gäller för närvarande för denna grupp en faktisk pensioneringsperiod av fyra år över 60 år. Styrelsen, som funnit nuvarande bestämmelser ändamålsenliga, anser sig kunna tillstyrka kommitténs förslag endast under förutsättning att vad styrelsen anfört rörande de allmänna avgångsbestämmelserna för tjänstemän iakttagas jämväl för denna grupp.

2. Lärare vid kommunala skolor m. fl.

1947 års tjänstepensionsreglemente för folkskolan äger tillämpning — förutom å vissa i det följande särskilt angivna befattningshavare — å befattningshavare (lärare), som äro underkastade avlöningsreglementet för folkskolan och innehava anställning i lönegrad med beteckningen Ca eller Ce. Dessa befattningar äro ordinarie och extra ordinarie folkskollärare, småskollärare, biträdande lärare, lärare vid mindre folkskola, nomadlärare, lärare, som anställts vid vissa sjukvårdsanstalter och barnhem för undervisning på folk- eller småskolestadiet, förståndarinnor och biträdande föreståndarinnor vid vissa skolhem och arbetsstugor.

Pensionsålderkommittén föreslår, att de av angivna befattningar, för vilka för närvarande gäller en pensionsålder av 63 år, skola hänföras till pensioneringsperiod II och att övriga ifrågavarande befattningar hänföras till pensioneringsperiod I. I anslutning till vad nu gäller i fråga om tid-

punkten för inträdet av pensionsåldern för här avsedda befattningshavare förordas, att pensioneringsperioden skall börja vid utgången av det redovisningsår, under vilket befattningshavaren uppnått 63 respektive 60 levnadsår. I konsekvens härmed bör gälla, att avgång under pensioneringsperioden normalt må äga rum allenast vid utgången av redovisningsår.

Genom särskilda författningar har 1947 års tjänstepensionsreglemente för folkskolan förklarats skola äga tillämpning jämväl å vissa andra befattningshavare än sådana, som äro underkastade folkskolans avlöningsreglemente. Sålunda skall tjänstepensionsreglementet gälla dels följande befattningshavare, underkastade statens allmänna avlöningsreglemente, nämligen ordinarie och extra ordinarie föreståndare och lärare vid sinnesslöskolorna och epileptikerskolorna samt ordinarie och extra ordinarie befattningshavare vid skogsvårdsstyrelserna och hushållningssällskapen, dels ock kantorer, underkastade avlöningsreglementet för kyrkomusiker.

För kantorernas del bör enligt kommitténs mening i fråga om pensioneringsperiod och tidpunkten för dennas början tillämpas vad som för varje särskild dylik befattningshavare kommer att gälla i hans egenskap av lärare.

Beträffande de övriga här ifrågavarande befattningarna föreslår kommittén, att de särskilda tjänsterna hänföras till den pensioneringsperiod, vars nedre gräns sammanfaller med den för de olika tjänsterna nu gällande pensionsåldern.

För närvarande gäller för föreståndare och lärare vid sinnesslöskolorna och epileptikerskolorna, att pensionsåldern inträder vid utgången av den tolv månadersperiod, räknat från och med den 1 juli till och med den 30 juni, under vilken befattningshavaren uppnått den levnadsålder, till vilken pensionsåldern är knuten. Kommittén är för sin del tveksam, huruvida icke för befattningarna i fråga bör gälla den vanliga regeln om tidpunkten för avgångsskyldighetens inträde, men anser sig sakna tillräcklig anledning att i förevarande sammanhang förorda frångående av hittills tillämpade principer i detta hänseende.

1947 års tjänstepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna äger tillämpning å de ordinarie och extra ordinarie lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor, vilka äro underkastade statens allmänna avlöningsreglemente, d. v. s. å samtliga lärare vid sagda skolor med undantag av övningslärare. I fråga om pensionsålder föreskrives i pensionsreglementet för samtliga befattningshavare, att pensionsåldern inträder vid utgången av det kalenderhalvår, varunder läraren uppnår en levnadsålder av 65 år.

Kommittén föreslår, att nu ifrågavarande befattningar hänföras till pensioneringsperiod III med föreskrift att pensioneringsperioden skall räknas från utgången av kalenderhalvår.

I övrigt bör enligt kommitténs mening beträffande befattningshavare, som äro underkastade nu ifrågavarande pensionsreglementen, vad kommit-

tén föreslagit i fråga om civila befattningshavare i statens tjänst äga motsvarande tillämpning.

Skolöverstyrelsen har förklarat sig icke ha annat att erinra mot kommitténs förslag i denna del än att för befattningshavare, underkastade 1947 års tjänstepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna, bör gälla, att avgång ur tjänst i likhet med vad för folkskollärare är föreskrivet må ske endast vid utgången av redovisningsår.

I vad gäller befattningshavare hos hushållningssällskapen har kommitténs förslag lämnats utan erinran av *Hushållningssällskapens förbund*.

Skogsstyrelsen har såsom förut nämnts helt avstyrkt systemet med pensioneringsperioder.

I detta sammanhang torde jag få omnämna, att *statens pensionsanstalt* i sitt utlåtande över kommitténs förslag berört frågan om regleringen av avgångsåldern för vissa befattningshavare, underkastade SPA-reglementet. Pensionsanstalten har härom anfört.

Kommittéförslaget avser icke de befattningshavare, å vilka SPA-reglementet äger tillämpning. Till följd härav skulle bl. a. övningslärarna vid det kommunala undervisningsväsendet samt organister komma att ställas utanför pensionsåldersregleringen.

Sistnämnda befattningshavargrupper äro — i likhet med övriga av kommittéförslaget omfattade icke-statliga befattningshavare — underkastade statliga avlöningsreglementen. Särskilt vad angår de kommunala övningslärarna synes det mindre tilltalande, att de åldersbelingade avgångsförhållandena för dem skola vara reglerade på ett sätt som principiellt skiljer sig från den reglering, som enligt kommittéförslaget skulle komma att gälla för övningslärarna vid det statliga undervisningsväsendet. Ett genomförande av kommittéförslaget i fråga om övningslärarna bör därför enligt pensionsanstaltens mening omfatta även de under SPA-reglementet inordnade lärarna.

VI. I ärendet förda förhandlingar.

Frågan om ändrade bestämmelser rörande avgångsåldern för civila anställningshavare i statens tjänst m. fl. har varit föremål för överläggningar med statstjänstemännens huvudorganisationer, nämligen *Statstjänarkartellen*, *Statstjänstemännens riksförbund*, *Sveriges akademikers centralorganisation* och *Tjänstemännens centralorganisation*. Därvid har — under förutsättning av riksdagens godkännande — enighet uppnåtts om följande grunder för ändringar i gällande avgångsbestämmelser.

1) Det nuvarande systemet med fasta pensionsåldersgränser skall, i hudsaklig överensstämmelse med 1948 års pensionsålderskommittés förslag, för civila anställningshavare ersättas med pensioneringsperioder, omfattande för period I 60—63 års ålder, för period II 63—65 års ålder, för period III 65—66 års ålder samt för period IV en för varje särskild befattning bestämd tid.

2) För extra ordinarie befattningar skola i princip gälla samma pensionsperioder som för ordinarie. Övriga i 1948 års pensionsålderskommittés betänkande föreslagna jämkningar i pensionsåldrarna skola bli föremål för ytterligare överväganden.

Departementschefen.

Såsom jag inledningsvis framhållit överensstämma de nu gällande bestämmelserna angående pensionsålder för befattningshavare inom den civila statsförvaltningen med de föreskrifter i detta hänseende, som beslutades vid 1934 års riksdag. Dessa föreskrifter tillkommo under inverkan av den då förefintliga omfattande arbetslösheten bland de produktiva åldrarnas yngre årsgrupper och med beaktande av vad man i dåvarande läge kunde förutse beträffande den fortsatta utvecklingen på arbetsmarknaden. Situationen har sedan dess helt förändrats. Överskottet på arbetskraft har avlösts av en betydande arbetskraftsbrist. De nuvarande svårigheterna att fylla behovet av arbetskraft bero givetvis i första hand på konjunkturutvecklingen efter det andra världskriget. Man kan emellertid icke helt bortse från att avvägningen av avgångsåldrarna härvidlag åtminstone för statsförvaltningens del är av en viss betydelse. Med hänsyn till befolkningsutvecklingen kan också, såsom 1948 års pensionsålderskommitté i sitt förvarande betänkande framhållit, förutses, att arbetskraftsbristen kommer icke endast att bli bestående utan även att accentueras. Det har sålunda beräknats, att folkmängden i åldersgruppen 65 år och däröver år 1965 i jämförelse med förhållandena år 1945 skulle ha ökat med ca 40 procent, under det att folkmängden i åldersgruppen 20—65 år under samma tid skulle öka med endast två procent. Frånsett arbetskraftssynpunkterna innebär detta, att de yngre åldersgruppernas försörjningsbörda gentemot den äldre delen av befolkningen kommer att högst väsentligt öka.

I denna situation är det uppenbarligen angeläget att man i största möjliga utsträckning söker tillvarata äldre duglig arbetskraft. De möjligheter härtill, som nuvarande bestämmelser erbjuda inom statsförvaltningen, äro — såsom både de av 1946 års statsrevisorer och de av 1948 års pensionsålderskommitté verkställda undersökningarna givit vid handen — föga effektiva. Möjligheten att efter uppnådd pensionsålder erhålla anstånd med avsked har sålunda visat sig icke spela den roll såsom utväg att tillvarata äldre arbetskraft, som man ansett sig kunna räkna med. Ej heller har återanställningsformen fått en sådan tillämpning att densamma kan förväntas få någon nämnvärd betydelse ur arbetskraftssynpunkt.

Med hänsyn till vad sålunda anförts finner jag det påkallat, att avgångsbestämmelserna för anställningshavare inom statsförvaltningen och den statsunderstödda verksamheten nu upptagas till omprövning. Jag torde i detta sammanhang få hänvisa till att inom riksdagen yrkanden vid upp-

repade tillfällen framställt om en höjning av avgångsåldrarna samt erinra om de uttalanden i detta hänseende, som gjorts av 1946 års statsrevisorer och av bankoutskottet i dess förenämnda av 1947 års riksdag godkända utlåtande.

Obestridligen föreligga också möjligheter för åtgärder i antydd riktning utan att effektivitetssynpunkterna eftersättas. Såsom bankoutskottet i sitt nämnda utlåtande framhållit torde en viss höjning av pensionsåldrarna utan större olägenheter kunna vidtagas särskilt i fråga om flertalet av de grupper, för vilka fastställts en pensionsålder av 60 år eller därunder. Av vad jag förut anfört framgår, att icke blott effektivitetssynpunkter beaktades vid bestämmandet av sistnämnda pensionsåldrar utan även andra skäl inverkade, främst den i början av 1930-talet rådande ungdomsarbetslösheten. Ur effektivitetssynpunkt finnes därför beträffande dessa anställningshavare utrymme för en höjning av avgångsåldrarna. Dessutom äro arbetsförmågan och vitaliteten hos äldre personer numera på det hela taget större än tidigare. Den något högre medellivslängden samt mera hygieniska arbetslokaler, förbättrade tekniska anordningar o. d. medverka härtill. Vid utformningen av avgångsbestämmelserna få emellertid mot dessa synpunkter vägas de ökade krav på kroppslig och andlig rörlighet, som den fortskridande rationaliseringen och intensifieringen av statsverksamheten medföra.

När det gäller det sätt, varpå i anslutning till det anförda möjligheter böra skapas för tillvaratagande av äldre arbetskraft, föreligga — bortsett från anstånds- och återanställningsinstitut, vilka i sin nuvarande utformning enligt vad jag förut framhållit visat sig vara ineffektiva — två utvägar. Å ena sidan kan, såsom av riksdagen och 1950 års besparingsutredning närmast torde ha åsyftats, en mer eller mindre allmän höjning av pensionsåldrarna övervägas. Å andra sidan kan i enlighet med 1948 års pensionsålderskommittés förslag en anpassning av avgångsåldrarna efter tjänstbarheten ske genom införande av ett system med pensioneringsperioder, omfattande en viss tid, varunder anställningshavaren skall ha att bestämma den närmare tidpunkten för sin avgång.

Vid övervägande av dessa båda möjligheter har jag i likhet med flertalet remissmyndigheter funnit mig böra förorda det sistnämnda alternativet. De farhågor, som uttalats för att det av pensionsålderskommittén föreslagna systemet icke skulle medföra åsyftat resultat, finner jag överdrivna. Såsom av kommittén framhållits och av medicinalstyrelsen ytterligare understrukits företer arbetsförmågan hos de äldre befattningshavarna individuellt stora olikheter. Ett system med pensioneringsperioder möjliggör — i motsats till en allmän höjning av pensionsåldrarna — att dessa individuella olikheter kunna beaktas. Denna ökade möjlighet till anpassning av avgångstiden efter befattningshavarens arbetsförmåga måste för statsverket såsom arbetsgivare vara av värde. Men även för anställningshavarna innebär kommitténs förslag väsentliga fördelar. Enligt förslaget skall det i allmänhet vara befattningshavarens ensak att bestämma den närmare tidpunkten för sin avgång. Det

skall sålunda icke föreligga något tvång för honom att kvarstå under den för honom gällande pensioneringsperioden. Ur anställningshavarnas synpunkt blir därför systemet med pensioneringsperioder närmast att betrakta såsom en utvidgning av anståndsinstitutet. Det är således i och för sig icke fråga om en höjning av den ålder, vid vilken befattningshavaren tidigast må avgå ur tjänst.

De invändningar, som vid remissbehandlingen framställts mot kommitténs förslag, ha merendels sin grund i farhågor för att statsverksamheten skall bli mindre effektiv till följd av att många anställningshavare skola föredraga att kvarstå i tjänst, ehuru de icke äro fullt tjänstbara. Rätten för befattningshavaren att avgå före pensioneringsperiodens övre gräns bör emellertid såsom kommittén föreslagit motsvaras av en möjlighet för vederbörande myndighet att tillse, att befattningshavarens tjänstgöring under pensioneringsperioden icke fortgår längre än som motiveras av hans arbetsförmåga. Detta är en nödvändig förutsättning för att systemet med pensioneringsperioder skall kunna fungera tillfredsställande. Därest bestämmelserna härom utformas på sätt i det följande föreslås, torde de i förevarande hänseende befarade svårigheterna i stor utsträckning kunna undvikas. Jag vill i detta sammanhang i likhet med medicinalstyrelsen framhålla, att ett entledigande av nyssnämnda skäl, som sker under pensioneringsperioden, icke är att betrakta annat än såsom en följd av det normala åldrandet.

Pensionsålderskommittén har i sitt nu framlagda förslag upptagit frågan om införande av pensioneringsperioder för civila statstjänstemän ävensom för anställningshavare, underkastade 1947 års tjänstepensionsreglementen för de högre kommunala skolorna, för folkskolan och för arbetare samt bestämmelserna om s. k. summariska arbetarpensioner. Såsom en andra etapp i sitt arbete avser kommittén att utreda och avgiva förslag i fråga om militära och civilmilitära befattningshavare. I ett par remissyttranden har ifrågasatts, om icke ställningstagandet till kommitténs förevarande förslag borde anstå i avbidan härpå.

Den omständigheten att 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente omfattar såväl civila som militära och civilmilitära tjänstemän utgör enligt min mening icke hinder för att systemet med pensioneringsperioder redan nu genomföres för de civila anställningshavarnas del. Ej heller i övrigt finner jag skäl föreligga för ett uppskov med omprövningen av avgångsbestämmelsernas principiella utformning. Jag förordar således, att systemet med pensioneringsperioder nu införes för de personalkategorier, som avses i pensionsålderskommitténs betänkande. Härvid förutsätter jag emellertid, att kommitténs arbete skall bedrivas så att förslag beträffande militära och civilmilitära befattningshavare kan föreläggas 1952 års riksdag.

Kommitténs förslag till jämkningar i fråga om den tidpunkt, då vederbörande befattningshavare tidigast må avgå ur tjänst — vilka förslag såsom förut nämnts innefatta såväl höjningar som sänkningar i förhållande till gällande pensionsåldrar — är jag däremot icke beredd att nu upptaga till pröv-

ning utom såvitt gäller förslaget att för extra ordinarie befattningar i praktiken böra genomföras samma pensioneringsperioder som för ordinarie. I övrigt böra de föreslagna jämkningarna bli föremål för ytterligare överväganden.

Statens pensionsanstalt har föreslagit, att systemet med pensioneringsperioder skall införas för övningslärarna vid de kommunala skolorna samtidigt som det genomföres för de i kommitténs betänkande upptagna personalkategorierna. I princip delar jag denna uppfattning. Emellertid torde vad pensionsanstalten anfört i fråga om dessa lärargrupper vara tillämpligt även å vissa övriga SPA-reglementet underkastade kategorier. Jag finner det med hänsyn härtill mest ändamålsenligt, att 1948 års pensionsålderskommitté upptager till övervägande frågan om tillämpningen av systemet med pensioneringsperioder även inom denna del av pensionsväsendet och att i avvaktan härpå de nuvarande bestämmelserna bibehållas. Förslag i ämnet torde emellertid kunna framläggas för 1952 års riksdag.

Vad jag här förordat överensstämmer med de grunder för ändringar i gällande avgångsbestämmelser, varom efter förhandlingar överenskommelse träffats med statstjänstemännens huvudorganisationer. Under förhandlingarna har från organisationernas sida gjorts gällande, att den föreslagna reformen kommer att medföra en höjning av den faktiska genomsnittsåldern vid pensionsavgång. Ehuru införandet av pensioneringsperioder såsom jag förut framhållit formellt icke innebär någon förändring av pensionsåldrarna, torde det få ankomma på den av mig med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 februari 1951 tillkallade utredningen angående den statliga personalpensioneringen m. m. att pröva i vilken mån reformen medför problem av ekonomisk art samt överväga vilka åtgärder som på grund härav kunna befinnas påkallade.

Sedan jag sålunda redogjort för min principiella inställning till pensionsålderskommitténs förslag och till frågan i vilken omfattning detsamma nu bör genomföras, torde jag få övergå till spörsmålet hur avgångsbestämmelserna böra närmare utformas.

Vad först angår frågan om myndigheternas möjlighet att besluta om befattningshavares entledigande under pensioneringsperiod delar jag pensionsålderskommitténs uppfattning, att myndighet icke regelmässigt skall ha att upptaga befattningshavarens fortsatta tjänstgöring utöver pensioneringsperiodens nedre gräns till särskilt övervägande utan tjänstgöringen bör oförändrat fortgå till den tidpunkt före periodens slut, intill vilken befattningshavaren önskar kvarstå, såvida icke myndigheten av särskilda skäl finner anledning föreskriva att tjänstgöringen skall upphöra tidigare. Jag kan alltså icke förorda, att en generell föreskrift meddelas om obligatorisk läkarundersökning av anställningshavare, som uppnått periodens nedre gräns och önskar kvarstå i sin tjänst.

Liksom kommittén förutsätter jag, att myndighet icke meddelar beslut om entledigande under pensioneringsperiod utan att ha förskaffat sig en be-

stämd, på erfarenhet av befattningshavarens arbete grundad uppfattning om hans arbetsförmåga. Härvidlag bör man givetvis icke kräva en så formbunden prövning som är stadgad i fråga om sjukpensionering. I princip bör enligt min mening för avbrytande av tjänstgöring under pensioneringsperiod fordras att befattningshavaren befunnits icke kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänsteåligganden. Därutöver bör i huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag gälla, att entledigande må ske, då befattningshavarens bibehållande i tjänst får anses innebära risker för hans egen eller andras säkerhet eller hälsa. Vidare bör, även om befattningshavarens arbetsförmåga icke kan i och för sig anses vara nedsatt, hans tjänstgöring kunna avbrytas i sådana fall, då hans avgång är önskvärd antingen med hänsyn till omorganisation, berörande hans tjänsteställe, eller i och för rationalisering av arbetsförhållandena därstädes.

Beslut om avbrytande av tjänstgöring under pensioneringsperiod bör fattas av den myndighet, som äger att från tjänsten avskeda. Innan beslut om entledigande meddelas, bör befattningshavaren beredas tillfälle att inkomma med yttrande eller eventuellt själv begära sitt entledigande.

Vad sålunda förordats bör erhålla motsvarande tillämpning beträffande extra ordinarie tjänstemän.

I fråga om pensioneringsperiodernas avvägning kan jag i allt väsentligt ansluta mig till vad kommittén föreslagit. Jag förordar således, att fyra olika pensioneringsperioder användas, omfattande i princip, pensioneringsperiod I 60—63 års ålder, pensioneringsperiod II 63—65 års ålder, pensioneringsperiod III 65—66 års ålder samt pensioneringsperiod IV den tid, som för varje särskilt fall bestämmes.

I den mån pensionsåldern f. n. inträder med utgången av kalenderhalvår eller redovisningsår etc., bör pensioneringsperioden börja resp. utgå med angivna tidrymd. Avgång under pensioneringsperioden bör i dessa fall regelmässigt äga rum vid utgången av dylik särskild tidrymd, såvida icke avgången påkallas av nedsatt arbetsförmåga eller vederbörande myndighet eljest finner skäl medgiva att avgången sker vid annan tidpunkt.

Vad angår ordningen för avgångsåldrarnas bestämmande gäller f. n., att huvudreglerna äro intagna i pensionsreglementena. För avvikelser i fråga om ordinarie befattningar förutsättes riksdagens medverkan. När det åter gäller extra ordinarie tjänster äger Kungl. Maj:t enligt föreskrift i 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente fastställa särskild pensionsålder i de fall då sådan anses påkallad.

Redan med hänsyn till att jag förordat, att för extra ordinarie tjänster i fortsättningen i princip skola tillämpas samma pensioneringsperioder som för ordinarie tjänster, erfordras ändringar i angivna bestämmelser. Jag vill härvidlag erinra, att för ett närmare bedömande av vilken avgångsålder som är den lämpligaste för varje särskild befattning kräves kännedom om ett flertal faktorer, som i detta hänseende äro av betydelse. Sålunda fordras uppgifter om verksamhetens ändamål, de förhållanden under vilka den be-

drivs (plats för tjänsteutövningen, arbetstider o. d.), särskilda med tjänstgöringen förenade risker, ansvarsförhållanden m. m. Av den med stats-tjänstemännens huvudorganisationer träffade uppgörelsen framgår, att en översyn av avgångsåldrarna för de olika tjänsterna är avsedd att företagas. Med den omfattning, som den statliga och den statsunderstödda verksamheten numera erhållit, skulle det innebära en tidsödande och föga rationell ordning att i en proposition redovisa alla de nyss nämnda faktorer, som vid en dylik översyn komma i beaktande. Jag anser mig fördenskull böra föreslå, att för Kungl. Maj:t utverkas riksdagens bemyndigande att i vidare utsträckning än nu fastställa avgångsåldern för de olika tjänsterna. Härvidlag kunna två olika utvägar tänkas. Antingen kan i pensionsreglementena angivas, att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma pensioneringsperioden för varje befattning, eller också kan i reglementena intagas en huvudregel av exempelvis den innebörd, som pensionsålderskommittén upptagit i sitt förslag till förteckning över tjänsternas fördelning å pensioneringsperioder, nämligen att pensioneringsperiod II skall tillämpas för befattningar i lönegraderna Ca (Ce) 1—16 samt pensioneringsperiod III för högre befattningar, allt givetvis dock endast i den mån Kungl. Maj:t icke för viss befattning bestämt annan pensioneringsperiod. Av dessa alternativ synes det förstnämnda ur administrativ synpunkt vara att föredraga. Jag förordar därför, att i pensionsreglementena — med undantag för tjänstepensionsreglementet för arbetare, i fråga om vilket pensioneringsperiod I för närvarande torde böra tillämpas — endast angives pensioneringsperiodernas omfattning samt att för Kungl. Maj:t utverkas bemyndigande att fördela tjänsterna på de olika perioderna. Skulle vad jag sålunda förordat vinna riksdagens bifall, har jag för avsikt att föreslå, att för varje särskild tjänst tills vidare — i avvaktan på den förut omförmälda översynen av avgångsåldrarna för de olika tjänsterna — tillämpas den pensioneringsperiod, vars nedre gräns motsvarar den för befattningen nu gällande avgångsåldern. Det torde emellertid få förutsättas att, därest fråga skulle uppkomma om mera omfattande principiella avvikelser från dessa riktlinjer, sådan fråga underställes riksdagens prövning.

Pensionsålderskommittén har i sitt förevarande betänkande upptagit jämväl vissa speciella frågor till behandling. Vad till en början angår spörsmålet om avgångsskyldigheten för ordinarie domare biträder jag kommitténs förslag, att den särskilda befogenheten för vederbörande myndighet att förordna om befattningshavares avgång efter det han uppnått pensioneringsperiodens nedre gräns icke skall ha tillämpning å domare. Med hänsyn till att jag icke ansett mig böra nu till prövning upptaga fråga om ändringar i avgångsåldern för särskilda tjänster, är jag ej beredd att tillstyrka Svea hovrätts förslag att vattenrättsingenjörer beträffande avgångsskyldigheten skola likställas med övrig domarpersonal.

Mot kommitténs förslag, att tiden inom vederbörande pensioneringsperiod i fråga om beräkningen av tjänstår för pension skall likställas med tiden före pensioneringsperiodens början, har jag intet att erinra. Vad kom-

mittén förordat i fråga om användningen i fortsättningen av anstånds- och återanställningsinstitutet föranleder icke annan erinran från min sida än att Kungl. Maj:t bör äga befogenhet att medgiva anstånd under högst två år. Jag förutsätter härvid, att anstånd längre tid än ett år skall beviljas endast undantagsvis.

Kommittén har föreslagit, att fråga om avkortning av pensioneringsperioderna med hänsyn till ett sådant läge å arbetsmarknaden, att överskott å arbetskraft föreligger, skulle få avgöras av Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande. Vid särskilt kännbar brist på arbetskraft skulle däremot fråga om upphävande av rätten för befattningshavare att avgå vid pensioneringsperiodens nedre gräns underställas riksdagens prövning. Enligt min mening böra icke ändringar i någotdera hänseendet företagas utan riksdagens medverkan.

Vad jag i det föregående förordat föranleder ändringar i åtskilliga hänseenden i gällande pensionsbestämmelser. I fråga om 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen, vilka avse såväl civila som militära och civilmilitära tjänstemän, har det synts lämpligast, att ändringar nu icke göras i själva reglementena utan att i en särskild författning anges i vilka hänseenden avvikande bestämmelser skola gälla. Beträffande tjänste- och familjepensionsreglementena för de högre kommunala skolorna, för folkskolan och för arbetare torde däremot icke föreligga något hinder för att reglementena ändras i förevarande sammanhang. I anslutning därtill böra motsvarande ändringar företagas i gällande bestämmelser om s. k. summarisk arbetarpension och om tillämpning å vissa befattningshavargrupper av de för folkskolan gällande reglementena. De nya bestämmelserna synas böra träda i kraft förslagsvis den 20 juni 1951.

I enlighet med det anförda ha inom civildepartementet upprättats förslag till

- 1) *förordning om ändrade bestämmelser rörande avgångsåldern för civila statstjänstemän, m. m.;*
- 2) *kungörelse om ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna den 30 juni 1947 (nr 418);*
- 3) *kungörelse om ändring i 1947 års familjepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna den 30 juni 1947 (nr 419);*
- 4) *kungörelse om ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för folkskolan den 30 juni 1947 (nr 420);*
- 5) *kungörelse om ändrad lydelse av 10 § och 13 § 2 mom. 1947 års familjepensionsreglemente för folkskolan den 30 juni 1947 (nr 421);*
- 6) *kungörelse om ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare den 30 juni 1947 (nr 422); samt*
- 7) *kungörelse om ändrad lydelse av 9 § och 12 § 2 mom. 1947 års familjepensionsreglemente för arbetare den 30 juni 1947 (nr 423).*

Dessa författningsförslag torde böra föreläggas riksdagen för godkännande.

Riksdagens bemyndigande torde böra utverkas för Kungl. Maj:t att ut-

färda de övergångsbestämmelser, vilka kunna visa sig erforderliga utöver vad i författningsförslagen upptagits.

Jag vill i detta sammanhang erinra, att i propositionerna 1951:112 angående löne- och pensionsreglering för lärare vid vissa statsunderstödda privata läroanstalter m. m. samt 1951:114 angående lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m. framlagts förslag, som föranleda ändringar i vissa av de här berörda reglementena. Förslag till dessa författningsändringar, som böra träda i kraft den 1 juli 1951, avser jag att framlägga i ett senare sammanhang.

Under åberopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna förenämnda förslag till

1) *förordning om ändrade bestämmelser rörande avgångsåldern för civila statstjänstemän, m. m.*;

2) *kungörelse om ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna den 30 juni 1947 (nr 418)*;

3) *kungörelse om ändring i 1947 års familjepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna den 30 juni 1947 (nr 419)*;

4) *kungörelse om ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för folkskolan den 30 juni 1947 (nr 420)*;

5) *kungörelse om ändrad lydelse av 10 § och 13 § 2 mom. 1947 års familjepensionsreglemente för folkskolan den 30 juni 1947 (nr 421)*;

6) *kungörelse om ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare den 30 juni 1947 (nr 422)*; samt

7) *kungörelse om ändrad lydelse av 9 § och 12 § 2 mom. 1947 års familjepensionsreglemente för arbetare den 30 juni 1947 (nr 423)*;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att

1) i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående anförts utfärda ändrade bestämmelser om de summariska arbetarpensionerna och om utsträckt tillämpning av de för folkskolan gällande tjänste- och familjepensionsreglementena; samt

2) utfärda de övergångsbestämmelser, vilka kunna visa sig erforderliga för genomförande av förenämnda förslag.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställer förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gösta af Sandeberg.

Innehållsförteckning.

Författningsförslag	3
I. Inledning	20
II. Gällande bestämmelser	21
III. Huvudgrunderna av 1948 års pensionsålderskommittés förslag och motiven därför	24
1. Befolkningsutvecklingen	24
2. Anståndsinstitutets användning	26
3. Återanställning av pensionerade befattningshavare	28
4. Avgångsbestämmelsernas allmänna utformning	29
IV. Civila statstjänstemän	39
1. Avvägningen av åldersgränserna.....	39
2. Pensioneringsperioderna för de särskilda tjänsterna	43
3. Särskilda frågor.....	46
V. Övriga i kommitténs förslag upptagna personalkategorier.....	49
1. Arbetare i statens tjänst.....	49
2. Lärare vid kommunala skolor m. fl.	51
VI. I ärendet förda förhandlingar.....	53
Departementschefen	54